

THAI LAWYERS FOR HUMAN RIGHTS

ศูนย์กานายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

ความเห็นทางกฎหมายต่อกรณีสิทธิผู้ต้องขังทางการเมือง
ในการปรึกษาทนายความ

โดย

วัลลวลี คำบุญเรือง

ดร.ณศ เฌอหมื่อ

พฤษภาคม 2568

สารบัญ

	หน้า
ส่วนที่ 1: บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	1
1.3 วิธีการศึกษา	2
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	2
1.5 ความคาดหวังจากการศึกษา	2
ส่วนที่ 2: สิทธิของผู้ต้องขังในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศ	3
2.1 กฎหมายระหว่างประเทศ	3
2.2 กฎหมายภายในประเทศ	8
2.3 สรุป	15
ส่วนที่ 3: ปัญหาและอุปสรรคต่อสิทธิผู้ต้องขังทางการเมืองในการประกันทนายความ	37
3.1 คำพิพากษาศาลปกครองเกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องขังทางการเมืองในการประกันทนายความ	37
3.2 ความเปลี่ยนแปลงของแนวทางการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ ช่วง พ.ศ. 2560	24
3.3 ปัญหาและอุปสรรคต่อสิทธิของผู้ต้องขังทางการเมืองและการประกันทนายความ ภายใต้ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561	26
3.4 สรุป	33
ส่วนที่ 4: บทวิเคราะห์	35
4.1 สิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในการประกันทนายความ	35
4.2 สภาพปัญหาของสิทธิการประกันทนายความกับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด	37
4.3 ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสิทธิการประกันทนายความ	38
ส่วนที่ 5: ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่การปรับแก้นโยบาย	40
5.1 การใช้สิทธิทางปกครอง และข้อจำกัด	40
5.2 การขับเคลื่อนในเชิงยุทธศาสตร์	41
บรรณานุกรม	44

ส่วนที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สิทธิของผู้ต้องขังทางการเมืองในการปรึกษาทนายความเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และได้รับการรับรองตามหลักการระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้รับรองหลักการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกลับพบว่ามีข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลให้ผู้ต้องขังทางการเมืองไม่ได้รับสิทธิอย่างเต็มที่ กรณีดังกล่าวเกิดขึ้นจากกฎหมายและระเบียบที่มีลักษณะจำกัดสิทธิ และจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ไม่เป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน

งานเขียนชิ้นนี้เป็นเอกสารวิเคราะห์และให้ความเห็นทางกฎหมายต่อกรณีสิทธิผู้ต้องขังคดีการเมือง (เฉพาะคดี มาตรา 112) ที่มีสถานะเป็นผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในการปรึกษาทนายความ ผ่านคำพิพากษาศาลปกครอง คดีหมายเลขดำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/ 2560 และข้อมูลพื้นฐานจากปัญหาของทนายความที่พบระหว่างการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังคดี 112 ในแต่ละพื้นที่ จุดมุ่งหมายของเอกสารชิ้นนี้เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ สิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องหาของทนายความ ตลอดจนอุปสรรคและปัญหาระหว่างการเข้าเยี่ยมของทนายความกับผู้ต้องขังทางการเมือง ภายใต้ข้อกำหนดและระเบียบของกรมราชทัณฑ์

ทั้งนี้เพื่อเป็นการศึกษาถึงสิทธิตามกฎหมาย ทำให้งานชิ้นนี้ได้กลับไปทบทวนกฎหมายรัฐธรรมนูญที่เป็นสิทธิของทนายความและผู้ต้องขัง รวมถึงกฎหมายระดับพระราชบัญญัติและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและวิธีการเยี่ยมผู้ต้องขังในคดีถึงที่สุด เพื่อรวบรวมและเสนอแนะต่อศูนย์ทนายความสิทธิมนุษยชนที่จะนำไปใช้ขับเคลื่อนรณรงค์ สื่อสารในลำดับถัดไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- เพื่อศึกษาสิทธิของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในการปรึกษาทนายความตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายไทย
- เพื่อศึกษาข้อจำกัดในการของสิทธิของผู้ต้องขังเด็ดขาดในการปรึกษาทนายความ
- เพื่อประเมินอุปสรรคทางกฎหมายและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ที่อาจกระทบต่อสิทธิของทนายความในการเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในคดีการเมือง
- เพื่อเสนอแนวทางในการขับเคลื่อน รณรงค์ปรับปรุงนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดคดีการเมืองในการปรึกษาทนายความ

1.3 วิธีการศึกษา

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในการปรึกษาทนายความ ทั้งในกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงข้อกำหนดและมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง และกฎหมายภายในประเทศ ข้อมูลปฐมภูมิ เช่น คำพิพากษาคดีหมายเลขดำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/2560 และข้อมูลจากศูนย์ทนายความสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับเรื่องอุปสรรคในการเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในคดีการเมือง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่ ประเด็นปัญหาที่กระทบต่อสิทธิการเยี่ยมของทนายความกับผู้ต้องขังทางคดีมาตรา 112 ซึ่งมีสถานะเป็นผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดเท่านั้น

1.5 ความคาดหวังจากการศึกษา

ผลจากการศึกษานี้คาดว่าจะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน องค์กรสิทธิมนุษยชน มีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อสิทธิของทนายความในการเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในคดีการเมือง ทั้งการเสนอความเห็นเพื่อปรับปรุงกฎหมายและระเบียบราชทัณฑ์ หรือการดำเนินการทางมาตรการอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังทางการเมืองได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

ส่วนที่ 2

สิทธิของผู้ต้องขังในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศ

2.1 กฎหมายระหว่างประเทศ

ก. หลักสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษา แม้จะถูกคุมขังในเรือนจำแต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสรีภาพในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐไม่ได้ถูกจำกัดตามไปด้วย ซึ่งสิทธิของผู้ต้องขังเป็นหนึ่งในสิทธิที่มีความเป็นพลวัตที่เกิดขึ้นมาจากข้อเรียกร้องของสิทธิของพลเมือง (Civil Rights) และเกิดจากความต้องการในการหาหลักเกณฑ์พื้นฐานของความเป็นปัจเจกชน (Individual Basis) ที่เริ่มจากการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องขัง และต่อมาได้ถูกพัฒนาขึ้นในฐานะที่เป็นเครื่องป้องกันที่ประชาชนมีต่อการใช้อำนาจอรัฐ และถูกเรียกร้องให้เป็นสิทธิของผู้ต้องขังที่แยกขาดออกจากหลักศีลธรรม ให้กลายเป็นหลักการที่ต้องตระหนักถึงการรักษาสหสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (Basic Human Rights) รวมถึงการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายของบุคคลเหล่านี้ด้วย¹

ทั้งนี้ สิทธิของผู้ต้องขังจะต้องอยู่ในรูปแบบสิทธิตามกฎหมาย (Legal Right) เพราะผู้ที่ได้รับสิทธิดังกล่าวมีเพียงผู้ต้องขังไม่ใช่สำหรับคนทั้งสังคม ดังนั้น สิทธินี้จึงควรจะเป็นการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานให้พวกเขา และควรต้องมีการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การให้การศึกษา การรักษาพยาบาลและสาธารณสุข สิทธิในการติดต่อกับบุคคลภายนอก เช่น ครอบครัว หน่วยงาน และองค์กรสิทธิมนุษยชน สิทธิในการได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมตามหลักการไม่เลือกปฏิบัติ สิทธิในการได้รับกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม เป็นต้น ฉะนั้น การดูแลผู้ต้องขังหรือการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจึงควรต้องมีมาตรการดูแลให้สอดคล้องกับกฎหมาย สิทธิประโยชน์ สวัสดิภาพทางสังคมและเป็นไปอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ซึ่งควรต้องคำนึงถึงหลักสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและหลักการทางระหว่างประเทศ

ข. หลักการและแนวปฏิบัติสากลเกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องขัง

ในทางระหว่างประเทศได้มีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ที่องค์การสหประชาชาติได้มีมติรับรองให้ใช้ตั้งแต่วันที่ 13 สิงหาคม ค.ศ. 1955 ซึ่งเป็นข้อกำหนดในมาตรฐานระดับสากลสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละฉบับมุ่งรับรองคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคลผู้กระทำความผิด ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดและผู้ต้องขังเป็นหลัก เพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติที่เป็นธรรม โดยมาตรฐานที่สำคัญ ได้แก่

(1) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights, 1948): กำหนดว่าทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมถึงผู้ต้องขัง

¹ ปิยะมิตร บุญนำพา, ปัญหาในการตรวจจดหมายผู้ต้องขัง, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, พ.ศ.2558, หน้า 38.

(2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Right 1966: ICCPR): คຸ່ມครองสิทธิของผู้ถูกควบคุมตัว เช่น การห้ามทรมาน และการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม

(3) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International on Covenant to Economics, Social and Cultural Rights 1966: ICESCR): รับรองสิทธิของผู้ต้องขังในการได้รับการศึกษา และการดูแลสุขภาพ

(4) อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or degrading Treatment or Punishment 1984: CAT): ห้ามการทรมานและการปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรมต่อผู้ต้องขัง

(5) ปฏิญญาว่าด้วยการป้องกันบุคคลทุกคนจากการทารุณกรรมและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ขาดมนุษยธรรม หรือลดคุณค่ามนุษย์ชาติ (Declaration on Protection of All Person from being subjected to Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading treatment or Punishment 1975)

(6) ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (Code of Conduct for Law Enforcement Officials 1979)

ค. ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย (Code of Conduct for Law Enforcement Officials 1979)

ในปี ค.ศ. 1979 องค์การสหประชาชาติได้จัดทำสาส์นขึ้นมาฉบับหนึ่งที่กำหนดจรรยาบรรณในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายให้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน เรียกว่า ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย (Code of Conduct for Law Enforcement Officials 1979) เพื่อป้องกันไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง ดังนี้

ข้อ 1. เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รักษากฎหมาย จะต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผลสำเร็จตลอดเวลาโดยรับใช้ชุมชน ด้วยการคุ้มครองทุกคนจากการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย และยึดมั่นในความรับผิดชอบอย่างสูงซึ่งผู้ประกอบอาชีพเช่นนั้น

ข้อ 2. ในการปฏิบัติหน้าที่เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รักษากฎหมาย จะต้องให้ความเคารพ และให้การคุ้มครองเกียรติภูมิของมนุษย์ ส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชนของบุคคลทุกคน

ข้อ 3. เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รักษากฎหมาย อาจใช้กำลังก็ต่อเมื่อมีเหตุอันจำเป็นยิ่งยวดเท่านั้น และต้องอยู่ภายในขอบเขตความจำเป็นเพื่อการปฏิบัติหน้าที่

ข้อ 4. เรื่องราวความลับต่าง ๆ ที่อยู่ในความครอบครองของเจ้าหน้าที่รักษากฎหมาย จะต้องรักษาไว้เป็นความลับ เว้นแต่ในกรณีที่เป็นการปฏิบัติหน้าที่หรือความจำเป็นอย่างอื่นที่จะต้องได้มาเพื่อดำเนินกระบวนการยุติธรรม

ข้อ 5. เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รักษากฎหมาย จะยุยงส่งเสริมหรือก่อหรือยอมให้เกิดการกระทำใด ๆ อันเป็นการทรมานหรือทารุณกรรมอื่น ๆ การปฏิบัติหรือการลงโทษที่เสื่อมทรามหรือไร้มนุษยธรรมและเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รักษากฎหมายจะยกอ้างเอาคำสั่งของผู้บังคับบัญชาชั้นสูงหรือสถานการณ์ยกเว้นบางอย่าง เช่น การที่รัฐตกอยู่ในภาวะสงครามหรือถูกคุกคามจากภัยสงคราม การคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ ความไม่มั่นคงภายในทางการเมือง หรือสาธารณภัยฉุกเฉิน มาเป็นเหตุอ้างเพื่อให้มีความทรมานหรือทารุณกรรมอื่น ๆ การปฏิบัติหรือลงโทษที่เสื่อมทรามหรือไร้มนุษยธรรมไม่ได้

ข้อ 6. เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รักษากฎหมาย จะต้องให้ความมั่นใจได้ว่าการคุมครองสุขภาพอนามัยของบุคคลที่อยู่ในการคุมขังของตน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีจำเป็นจะต้องให้การดูแลรักษาทางแพทย์โดยทันที

ข้อ 7. เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รักษากฎหมายจะต้องไม่กระทำการใด ๆ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวโดยมิชอบ ทั้งจะต้องต่อต้านและตอบโต้การกระทำดังกล่าวอย่างเคร่งครัดด้วย

ข้อ 8. เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รักษากฎหมาย จะต้องเคารพในกฎหมายและประมวลจรรยาบรรณฉบับนี้ ทั้งยังต้องป้องกันและต่อต้านการละเมิดกฎหมายและประมวลจรรยาบรรณที่ว่าอย่างเคร่งครัดและเต็มกำลังความสามารถ

เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รักษากฎหมาย ซึ่งมีเหตุผลเชื่อได้ว่าเกิดการละเมิดหรือกำลังจะเกิดการละเมิดประมวลจรรยาบรรณนี้จะต้องรายงานแก่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในระดับสูงขึ้น และในกรณีจำเป็นให้รายงานไปยังผู้มีอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ที่เหมาะสมหรือองค์กรที่ได้รับมอบอำนาจให้ดูแลตรวจตราหรือแก้ไขความเสียหาย

ง. ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง United Nations Standards Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หรือข้อกำหนดแมนเดลา (Mandela Rules)

เป็นอีกหนึ่งข้อกำหนดมาตรฐานที่ได้รับการลงมติเห็นชอบอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์จากสมัชชาแห่งสหประชาชาติในเดือนธันวาคม 2015 ที่วางมาตรฐานขั้นต่ำในการบริหารจัดการเรือนจำที่ดี และประการอันว่าสิทธิของผู้ต้องขังจะต้องได้รับความเคารพ ซึ่งข้อกำหนดนี้เป็นการปรับปรุงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ปี 1995

ข้อกำหนดแมนเดลานี้มีจำนวน 122 ข้อ ที่ครอบคลุมการบริหารจัดการเรือนจำในทุกด้านและวางมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีและผู้ต้องขังคดีเสร็จเด็ดขาด ในส่วนที่เกี่ยวข้องการติดต่อกับโลกภายนอก และสิทธิในการพบทนาย ก็ได้มีการรับรองไว้ ดังนี้

...(2) **ตัวแทนทางกฎหมาย** ปรากฏตามข้อกำหนดที่ 41, 53, 61, 119 และ 120 ที่ระบุว่า ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับโอกาสและเวลาที่เพียงพอในการพบและปรึกษาอย่างเป็นความลับกับทนายความของตน นอกจากนี้ผู้ต้องขังควรมีสิทธิเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายตามมาตรฐานสากลรวมถึงเอกสารทางกฎหมายต่าง ๆ ของตนเอง เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ²

ข้อกำหนดแมนเดลานี้ ไม่ได้เป็นเพียงข้อกำหนดในทางระหว่างประเทศเท่านั้น เพราะสำหรับในประเทศไทย กรมราชทัณฑ์ ยังใช้เป็นหนึ่งในองค์กรที่ได้มีการตีพิมพ์ข้อกำหนดฉบับนี้ จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่ากรมราชทัณฑ์ไม่ทราบ หรือรับรู้ถึงข้อกำหนดดังกล่าว ฉะนั้น จึงทำให้กรมราชทัณฑ์ก็เป็นอีกหนึ่งที่องค์กรที่ควรต้องนำเอาข้อกำหนดดังกล่าวไปปรับใช้ให้เกิดแนวมาตรฐานที่เป็นสากลเช่นกัน³

จ. หลักการและแนวปฏิบัติของสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice System)

หลักการฉบับนี้เกิดขึ้นจากข้อมติของสมัชชาสหประชาชาติ เลขที่ 67/187 เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม ค.ศ. 2012 โดยเป็นหลักการและแนวปฏิบัติที่รับรองถึง “สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย” (Right to legal aid) ที่เป็นการแนะนำการบริหารจัดการระบบการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ได้วางหลักการและแนวทางปฏิบัติของสหประชาชาติ ออกเป็น 4 ประการ คือ

(1) เข้าถึงได้ (accessible) การช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญา ต้องสามารถปรับใช้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี ตั้งแต่ชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ ชั้นพิจารณา รวมทั้งขณะเป็นนักโทษในเรือนจำ และผู้ถูกดำเนินคดียังมีสิทธิที่จะอุทธรณ์หากถูกปฏิเสธ ไม่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย ทั้งยังมีการเรียกร้องให้มีการช่วยเหลือผู้หญิง ผู้เสียหาย และพยาน

² องค์กรการปฏิรูปการลงโทษสากล (Penal Reform International – PR), คู่มือฉบับย่อสำหรับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (ข้อกำหนดแมนเดลลา), สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย : 2559, หน้า 13. ระบบออนไลน์ : https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/PRI_Mandela-Rules_Short_Guide_THAI_Lowres.pdf.

³ กรมราชทัณฑ์ กองพัฒนาพฤตินิสัย ส่วนสวัสดิการและสงเคราะห์ผู้ต้องขัง, ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) (ข้อกำหนดแมนเดลลา – Mandela Rules), ระบบออนไลน์ : <http://www.correct.go.th/pti/wp-content/uploads/2020/04/ข้อกำหนดแมนเดลลา.pdf>.

(2) มีประสิทธิภาพ (effective) กล่าวคือต้องมีการแจ้งสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดี รวมทั้งวิธีการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย ที่ต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่หากผู้ถูกดำเนินคดีมีสิทธิ แต่ไม่ทราบถึงสิทธิ ก็ทำให้การช่วยเหลือทางกฎหมายดังกล่าวนี้ไร้ประสิทธิภาพ

ขณะเดียวกันการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญานั้นจะต้องมีกระบวนการรักษาความลับระหว่างที่ปรึกษากฎหมายกับผู้ถูกดำเนินคดี ทั้งต้องมีสิทธิพบที่ปรึกษากฎหมายก่อนที่จะถูกสอบปากคำเป็นต้น

(3) ยั่งยืน (sustainable) ระบบการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายจะต้องยั่งยืน คือ รัฐจะต้องใช้งบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและเพียงพอ โดยอาจตั้งเป็นกองทุนเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนถาวร

(4) เชื่อถือได้ (credible) ระบบการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายจะต้องอิสระจากการแทรกแซงทางการเมืองหรือจากองค์กรในกระบวนการยุติธรรม⁴

หลักการและแนวทางปฏิบัติของสหประชาชาติ ยังกำหนดแนวปฏิบัติว่าด้วยขั้นตอนหลังจากพิพากษา (Legal aid at the post-trial stage) ว่าการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังเด็ดขาดพบใน แนวปฏิบัติว่าด้วยขั้นตอนหลังจากพิพากษา (Legal aid at the post-trial stage) ระบุว่ารัฐควรทำให้มั่นใจว่านักโทษและเด็กที่ถูกกักขัง เสรีภาพมีสิทธิที่จะเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมาย และหากไม่มีการช่วยเหลือทางกฎหมาย รัฐควรจะทำให้มั่นใจว่าบุคคลเหล่านี้จะถูกคุมขังในเรือนจำที่สอดคล้องกับกฎหมาย และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐควรดำเนินมาตรการดังต่อไปนี้

1. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของสถานที่คุมขังและสิทธิตามกฎหมาย รวมทั้งสิทธิที่จะได้รับการปรึกษากับที่ปรึกษากฎหมายโดยความลับ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีใหม่ สิทธิเกี่ยวกับวินัยผู้ต้องขัง และวิธีการร้องทุกข์อุทธรณ์ ขอลงโทษ และขอลดโทษ โดยติดข้อมูลดังกล่าวอย่างเด่นชัดที่นักโทษสามารถเห็นได้

2. สนับสนุนสหภาพทนายความ สมาคมทนายความ และองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอื่น ๆ จัดทำบัญชีรายชื่อทนายความ นักกฎหมาย เพื่อไปเยี่ยมเรือนจำเพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและให้คำแนะนำทางกฎหมาย โดยผู้รับคำปรึกษาไม่เสียค่าใช้จ่าย

3. ทำให้มั่นใจว่านักโทษมีสิทธิที่เข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายสำหรับการอุทธรณ์ หรือ ยื่นคำขอที่เกี่ยวข้องกับการได้รับการปฏิบัติหรือสภาพในเรือนจำ รวมทั้งเมื่อนักโทษถูกดำเนินคดีวินัยอย่างร้ายแรง และสำหรับการขอภัยโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเป็นนักโทษประหาร และการร้องขอพักการลงโทษ (parole) หรือการพิจารณาการพักลงโทษ (parole hearing)

⁴ ปกป้อง ศรีสนิท และ เอื้ออารีย์ อึ้งจะนิล, รายงานการศึกษาเบื้องต้น โครงการวิจัย เรื่อง การสำรวจเบื้องต้นเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (Legal aid), ระบบออนไลน์ :

<http://lms.nhrc.or.th/ulib/document/Fulltext/F13347.pdf>. หน้า 12.

4. แจ้งให้นักโทษชาวต่างชาติถึงความเป็นไปได้ในการโอนย้ายนักโทษกลับประเทศที่เขามีสัญชาติ ภายใต้ความยินยอมของรัฐที่เกี่ยวข้อง⁵

2.2 กฎหมายภายในประเทศ

ก. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่องของการจำกัดสิทธิและการรับประกันกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับสิทธิในการเข้าถึงทนายความและสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม ตัวอย่างบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องมีดังนี้⁶

มาตรา 29 "บุคคลย่อมมีเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย และต้องไม่กระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิเสรีภาพนั้น"

มาตรา 40 "บุคคลมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม รวมถึงสิทธิในการได้รับแจ้งข้อกล่าวหา สิทธิในการเข้าถึงทนายความ สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย และเป็นกลาง"

มาตรา 68 "บุคคลมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม และต้องได้รับการปฏิบัติที่ไม่เลือกปฏิบัติ"

มาตรา 277 "การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และต้องไม่เป็นการเลือกปฏิบัติ"

ข. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องหาและผู้ต้องขังในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและสิทธิในการเข้าถึงทนายความ บทบัญญัติที่สำคัญได้แก่

มาตรา 7/1 ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกและให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

(1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

(2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

...

⁵ เรื่องเดียวกัน, ปกป้อง ศรีสนิท และ เอื้ออารีย์ อิงจะนิล, หน้า 17 – 18.

⁶ ราชกิจจานุเบกษา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. สืบค้นจาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th>

มาตรา 8 นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้

(2) แต่งทนายความแตกต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาในศาลชั้นต้นตลอดจนชั้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

(3) ปรีกษาทนายความหรือผู้ซึ่งเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว ...

ถ้าจำเลยมีทนายความ ทนายความนั้นย่อมมีสิทธิเช่นเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วด้วย ...

มาตรา 134/3 ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

นอกจากนี้ สิทธิของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดนอกจากการมีทนายความแล้ว ยังมีสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในเรื่องการร้องขอให้ศาลทุเลาการบังคับโทษจำคุกไว้ก่อน ด้วยมีเหตุอันควรทุเลา ได้แก่ กรณีจำเลยวิกลจริต กรณีที่เกรงว่าจะถึงอันตรายแก่ชีวิตถ้าต้องจำคุก กรณีที่จำเลยมีครรภ์ หรือถ้าจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น ตามมาตรา 246 สิทธิในการปรึกษาทางกฎหมายในเรื่องการทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษ มาตรา 259 – 267 และสิทธิในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งล้วนเป็นสิทธิตามกฎหมายและจำเป็นอย่างยิ่งกับการมีทนายความในการดำเนินการต่าง ๆ ให้แก่ผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด⁷

ค. พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบริหารงานเรือนจำ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และสิทธิของผู้ต้องขังในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2560 มีการยกเลิกพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่ระบุว่า มีการปรับจากพระราชบัญญัติฉบับเดิมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิผู้ต้องขัง ได้มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล ตามมาตรา 43-47

นอกจากนี้ ตามกฎหมายนี้ยังได้ให้อำนาจอธิบดี ตามมาตรา 34 วางระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงานในเรือนจำและสถานที่คุมขัง การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเรือนจำและเจ้าหน้าที่ต่อผู้ต้องขัง รวมถึงเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานราชทัณฑ์ เพื่อให้การปฏิบัติงานในเรือนจำ เป็นแนวทางและมาตรฐานเดียวกัน ในชื่อว่า “ประมวลระเบียบงานราชทัณฑ์ (Correctional Service Code – CSC)

ทั้งนี้ตาม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มีการกำหนดสิทธิของผู้ต้องขังในการติดต่อทนายความได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด ซึ่งเป็นผู้ที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว

มาตรา 29 เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้เจ้าพนักงานเรือนจำมีอำนาจตรวจสอบจดหมาย เอกสาร พัสดุภัณฑ์

⁷ เรื่องเดียวกัน, เรือนจำกับการปิดล้อมสิทธิของผู้ต้องขังในการได้พบญาติและทนายความ.

หรือสิ่งสื่อสารอื่นหรือสกัดกั้นการติดต่อสื่อสารทางโทรคมนาคมหรือโดยทางใด ๆ ซึ่งมีถึง หรือจากผู้ต้องขัง ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์

ความสงบเรียบร้อยตามวรรคหนึ่ง ให้หมายความถึงเฉพาะการป้องกันเหตุร้าย และ รักษาความสงบเรียบร้อยของเรือนจำ

ความในวรรคหนึ่ง มิให้บังคับใช้กับบรรดาคำร้องทุกข์ หรือเรื่องราวใด ๆ ที่ได้ยื่น ตามมาตรา 46 และมาตรา 47 และเอกสารโต้ตอบระหว่างผู้ต้องขังกับทนายความของผู้ นั้น

มาตรา 34 เพื่อให้การบริหารงานของเรือนจำและสถานที่คุมขังตามมาตรา 33 ทุกแห่ง เป็นไปในแนวทางและมาตรฐานเดียวกัน ให้อธิบดีวางระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงานใน เรือนจำและสถานที่คุมขัง การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเรือนจำและเจ้าหน้าที่ การแก้ไข บำบัด พื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง การปฏิบัติตัวของผู้ต้องขังแต่ละประเภท และการอื่นอันจำเป็นตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้กรมราชทัณฑ์นำเทคโนโลยี สสนเทศ รวมทั้งระบบและเครื่องมืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการบริหาร จัดการเรือนจำให้มีประสิทธิภาพ

มาตรา 46 ภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า ด้วยการอภัยโทษ การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และลดโทษ ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะยื่นคำร้อง ทุกข์หรือเรื่องราวใด ๆ ต่อเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำ อธิบดี รัฐมนตรี หรือ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้ ทั้งนี้ ตาม หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 47 ผู้ต้องขังมีสิทธิร้องเรียนเกี่ยวกับการถูกละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีขอบของเจ้าพนักงานของเรือนจำได้ โดยให้ได้รับความคุ้มครองและให้คำปรึกษา ในทันที รวมทั้งคำร้องดังกล่าวต้องรักษาเป็นความลับและได้รับการไต่สวนชี้ขาดโดย พนักงานอัยการ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ...

มาตรา 60 ผู้ต้องขังพึงได้รับการอนุญาตให้ติดต่อกับบุคคลภายนอกตามระเบียบกรม ราชทัณฑ์

บุคคลภายนอกซึ่งได้รับอนุญาตให้เข้าไปในเรือนจำเพื่อกิจธุระ เยี่ยมผู้ต้องขังหรือเพื่อ ประโยชน์อย่างอื่น จะต้องปฏิบัติตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ที่ประกาศไว้โดยเปิดเผย

มาตรา 61 ให้เรือนจำจัดสถานที่ให้ผู้ต้องขังได้พบและปรึกษากับทนายความผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัวได้ตามที่กำหนดในระเบียบกรมราชทัณฑ์

ง. ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมผู้ต้องขัง

จากการพิจารณาระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561 พบว่ามีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการเยี่ยมผู้ต้องขังโดยทนายความ⁸ ดังนี้

ข้อ 12 ทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความที่จะขอเข้าพบผู้ต้องขังเกี่ยวกับคดีจะต้องเป็นทนายความที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ และจะพบกับผู้ต้องขังได้เฉพาะทนายความที่ผู้ต้องขังต้องการพบเท่านั้น

ผู้ต้องขังที่ทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความจะขอเข้าพบตามวรรคหนึ่งต้องเป็นผู้ต้องขังซึ่งเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เว้นแต่เป็นกรณีตามข้อ 16

ข้อ 13 ทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ จะต้องยื่นคำร้องขอพบผู้ต้องขังตามแบบคำร้องที่กรมราชทัณฑ์กำหนด

ในกรณีที่ทนายความยื่นคำร้องขอพบผู้ต้องขัง ประสงค์จะนำลามาเข้าพบผู้ต้องขังด้วยเนื่องจากผู้ต้องขังเป็นชาวต่างประเทศ หรือเป็นชาวไทยใช้ภาษาท้องถิ่น ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ หรือผู้ต้องขังไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้ ให้แสดงบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรที่ออกโดยทางราชการที่ปรากฏภาพถ่ายหรือหนังสือเดินทางของลามาประกอบคำร้องขอเข้าพบผู้ต้องขัง และให้ผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาอนุญาตตามสมควร

หากปรากฏข้อเท็จจริงต่อเจ้าพนักงานเรือนจำว่าลามาที่ได้รับอนุญาตตามวรรคก่อนได้แสดงหลักฐานหรือข้อความอันเป็นเท็จหรือกระทำความผิดระเบียบนี้ ให้เจ้าพนักงานเรือนจำจัดบันทึกข้อมูลในการกระทำความผิดไว้เป็นหลักฐาน และมีอำนาจดำเนินการให้ออกจากบริเวณเรือนจำได้ และไม่อนุญาตให้เข้าเรือนจำในฐานะลามาอีกต่อไป

เรือนจำที่ได้รับคำร้องให้แจ้งผู้ต้องขังได้ทราบข้อความตามคำร้อง เพื่อแจ้งความประสงค์และเหตุผลว่าจะพบทนายความนั้นหรือไม่

⁸ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561

เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำมีความเห็นในคำร้องเป็นประการใดแล้ว ให้เจ้าพนักงานเรือนจำแจ้งความเห็นหรือคำสั่งนั้น ให้ทนายความลงลายมือชื่อรับทราบด้วย

ข้อ 14 ทนายความหรือผู้จะเป็นทนายความรายใดที่จะขอเข้าพบผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างสอบสวนหรือไต่สวนมูลฟ้องให้ทนายความรายนั้นยื่นสำเนาใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความเพื่อเป็นหลักฐานประกอบคำร้องขอพบผู้ต้องขังภายในเรือนจำด้วย

สำหรับทนายความรายใดที่ผู้ต้องขังได้แต่งตั้งและคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลแล้ว ทนายความรายนั้นต้องยื่นสำเนาใบแต่งตั้งทนายความที่ศาลประทับไว้ในส่วนคดีให้เป็นทนายความของผู้ต้องขัง ประกอบคำร้องขอพบผู้ต้องขังภายในเรือนจำด้วย เว้นแต่เป็นกรณีที่ผู้ต้องขังยังไม่แต่งตั้งทนายความ

ในกรณีมีเหตุพิเศษอันเกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งทนายความ เช่น การถอนตัวของทนายความ การเสียชีวิตของทนายความ หรือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นใหม่ ผู้บัญชาการเรือนจำอาจพิจารณาอนุญาตให้ทนายความเข้าพบผู้ต้องขังโดยไม่ต้องมีใบแต่งตั้งทนายความหรือใบแต่งตั้งทนายความที่ศาลประทับไว้ในส่วนคดีให้เป็นทนายความของผู้ต้องขังนั้นมาแสดงก็ได้

ข้อ 15 ทนายความที่ได้รับอนุญาตให้เข้าพบผู้ต้องขัง ต้องพบหรือติดต่อกับผู้ต้องขังคราวละหนึ่งคน เว้นแต่การพบผู้ต้องขังซึ่งเป็นผู้ต้องหาร่วมหรือจำเลยร่วมในคดีเดียวกัน และการพบนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ในกระบวนการพิจารณาคดี จะให้พบผู้ต้องขังมากกว่าหนึ่งคนได้

ทนายความที่ประสงค์จะขอเข้าพบผู้ต้องขังซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา คดีแพ่ง หรือคดีปกครอง ให้ทนายความผู้นั้นดำเนินการตามข้อ 12 ข้อ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 โดยอนุโลม

ข้อ 17 ทนายความสามารถเข้าพบผู้ต้องขังได้ตั้งแต่เวลา 09.00 นาฬิกา ถึง 15.30 นาฬิกาของวันราชการ

หากมีเหตุพิเศษจำเป็นต้องพบผู้ต้องขังนอกวันเวลาในวรรคก่อนให้ขออนุญาตต่อผู้บัญชาการเรือนจำแต่ต้องไม่ใช่ระหว่างเวลาที่เรือนจำได้นำผู้ต้องขังเข้าห้องขังแล้ว และยังมีได้นำออกจากห้องขัง เว้นแต่ผู้บัญชาการเรือนจำเห็นเป็นการจำเป็นที่สมควรจะอนุญาต

ข้อ 18 หน่วยงานที่ได้รับอนุญาตให้พบผู้ต้องขังหากต้องการจะส่งข้อความที่พูดกับผู้ต้องขังเป็นความลับให้แจ้งเจ้าพนักงานเรือนจำทราบ และให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้ควบคุมอยู่ในระยะที่ไม่สามารถได้ยินข้อความการสนทนา

ข้อ 19 ให้นำความในหมวด 1 มาใช้บังคับกับกรณีหน่วยงานที่เข้าพบผู้ต้องขังเท่าที่พอจะบังคับได้โดยอนุโลม

จ. มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง (Standard Operating Procedures for Custodial Measures)⁹

มาตรฐานที่กองทัณฑวิทยา กรมราชทัณฑ์ได้จัดทำขึ้นสำหรับผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ และทัณฑสถานเกี่ยวกับภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมผู้ต้องขัง และนำไปใช้อย่างถูกต้อง และยังเป็นมาตรฐานที่มีค่านึงถึงสิทธิมนุษยชน รวมถึงมาตรฐานและข้อกำหนดระหว่างประเทศเข้ามาเป็นข้อควรคำนึงในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยในมาตรฐานดังกล่าวได้มีการระบุถึงมาตรฐานการในด้านต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยจะขอระบุงรณิมาตรฐานการเยี่ยม การติดต่อผู้ต้องขังของบุคคลภายนอก และของฝากให้ผู้ต้องขัง ที่มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2564 รายละเอียดดังนี้

(1) มาตรฐานการเยี่ยม การติดต่อผู้ต้องขังของบุคคลภายนอก และของฝากให้ผู้ต้องขัง ซึ่งมีการปรับจากกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8
2. พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 60 มาตรา 61
3. ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ.2561

การเยี่ยม การติดต่อผู้ต้องขังของบุคคลภายนอก และของฝากให้ผู้ต้องขัง ¹⁰	
ทนายความเข้าพบผู้ต้องขังเกี่ยวกับคดี	1. ทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความที่จะขอเข้าพบผู้ต้องขังเกี่ยวกับคดีจะต้องเป็นทนายความที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ และจะพบกับผู้ต้องขังได้เฉพาะทนายความที่ผู้ต้องขังต้องการพบเท่านั้น และต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ที่รับมอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำ

⁹ กรมราชทัณฑ์, มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง, ระบบออนไลน์ : <http://www.correct.go.th/popchan/wp-content/uploads/2023/09/e-book-มาตรฐานการปฏิบัติงานควบคุมผู้ต้องขัง.pdf>.

¹⁰ กรมราชทัณฑ์, มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง, หน้า 92 – 96, 97 - 102

การเยี่ยม การติดต่อผู้ต้องขังของบุคคลภายนอก และของฝากให้ผู้ต้องขัง ¹⁰	
	2. หมายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นหมายความต้องยื่นคำร้องขอพบผู้ต้องขังตามแบบคำร้องที่กรมราชทัณฑ์กำหนด 3. เมื่อเรือนจำได้รับคำร้องของหมายความให้แจ้งผู้ต้องขังทราบข้อความตามคำร้องเพื่อแจ้งความประสงค์และเหตุผลว่าจะพบหมายความหรือไม่ 4. เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำอนุญาต หรือไม่อนุญาตตามคำร้องให้แจ้งต่อหมายความและให้หมายความลงลายมือชื่อรับทราบด้วย 5. หมายความที่ได้รับอนุญาตให้เข้าพบผู้ต้องขัง ต้องพบหรือติดต่อกับผู้ต้องขังคราวละ 1 คน เว้นแต่การพบผู้ต้องขังซึ่งเป็นผู้ต้องหาร่วมหรือจำเลยร่วมในคดีเดียวกัน โดยการพบนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ในกระบวนการพิจารณาคดีจะให้พบผู้ต้องขังมากกว่า 1 คนก็ได้ 6. หมายความสามารถเข้าพบผู้ต้องขังได้ตั้งแต่เวลา 09.00 น. ถึง 15.30 น. ของวันราชการ หากมีเหตุพิเศษจำเป็นต้องพบผู้ต้องขังนอกวันเวลาราชการให้ขออนุญาตต่อผู้บัญชาการเรือนจำ แต่ต้องไม่ใช่ระหว่างเวลาที่เรือนจำได้นำผู้ต้องขังเข้าห้องแล้วและยังมิได้นำออกจากห้องขัง เว้นแต่ผู้บัญชาการเรือนจำเห็นเป็นการจำเป็นที่สมควรจะอนุญาต 7. หมายความที่ได้รับอนุญาตให้พบผู้ต้องขัง หากต้องการจะส่งข้อความที่พูดกับผู้ต้องขังเป็นความลับให้แจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ทราบ และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมอยู่ในระยะที่ไม่สามารถได้ยินข้อความการสนทนา และไม่ควรรนำข้อความที่พูดกับผู้ต้องขังไปเผยแพร่กับสื่อสาธารณะ โฆษณามีเดีย 8. ในกรณีที่หมายความยื่นคำร้องขอพบผู้ต้องขัง และประสงค์จะนำล่ำมเข้าพบผู้ต้องขังด้วย ทั้งนี้ ล่ำมควรได้รับการรับรองมาตรฐานอาชีพนักแปล หากผู้ต้องขังเป็นชาวต่างประเทศหรือชาวไทยใช้ภาษาท้องถิ่นไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ หรือผู้ต้องขังไม่สามารถพูดหรือได้ยินหรือสื่อความหมายได้ให้ปฏิบัติ ดังนี้ 1. ให้แสดงบัตรประชาชนหรือบัตรที่ออกโดยทางราชการที่ปรากฏภาพถ่ายหรือหนังสือเดินทางของล่ำมประกอบคำร้องขอเข้าพบผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณา 2. กรณีล่ำมแสดงหลักฐานหรือข้อความเป็นเท็จหรือกระทำความผิดระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ.2561 ให้เจ้าพนักงานเรือนจำจัดบันทึกข้อมูล และให้ล่ำมออกจากบริเวณเรือนจำ และไม่อนุญาตให้เข้าเรือนจำในฐานะล่ำมอีกต่อไป 9. หากผู้ต้องขังอยู่ระหว่างการสอบสวนหรือไต่สวนมูลฟ้อง ให้หมายความยื่นสำเนาใบอนุญาตให้เป็นหมายความ เพื่อเป็นหลักฐานประกอบคำร้องขอพบผู้ต้องขังด้วย

การเยี่ยม การติดต่อผู้ต้องขังของบุคคลภายนอก และของฝากให้ผู้ต้องขัง ¹⁰	
	10. กรณีทนายความที่ผู้ต้องขังแต่งตั้งและคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลแล้ว ทนายความต้องยื่นสำเนาใบแต่งตั้งทนายความที่ศาลประทับไว้ในส่วนคดีให้เป็น ทนายความประกอบคำร้องขอพบผู้ต้องขังด้วย 11. กรณีมีเหตุพิเศษเกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งทนายความ ผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ที่ได้รับ มอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำอาจพิจารณาอนุญาตให้เข้าพบผู้ต้องขังโดยไม่ต้องมีใบ แต่งทนายความ หรือใบแต่งตั้งทนายความที่ศาลประทับไว้ในส่วนคดีมาแสดงก็ได้ 12. ให้นำความในหลักการทั่วไปมาใช้บังคับกับกรณีทนายความที่เข้าพบผู้ต้องขังเท่าที่พอจะ บังคับได้โดยอนุโลม 13. ทนายความต้องมาพบผู้ต้องขังในเรื่องคดีความเท่านั้น หากมาติดต่อผู้ต้องขังด้วยกิจการ อื่น ให้เจ้าพนักงานจดบันทึกข้อมูลและไม่อนุญาตให้เข้าเรือนจำอีกต่อ

2.3 สรุป

จากการสำรวจกฎหมายที่เกี่ยวข้องสิทธิในการพบและปรึกษาทนายของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด จะพบได้สิทธิ ดังกล่าวถูกรับรองอยู่ทั้งในกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าร่วม ตลอดจนถึงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ สำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง United Nations Standards Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หรือข้อกำหนดแมนเดลลา (Mandela Rules) ที่กรมราชทัณฑ์ได้มี ความพยายามในการปรับหลักเกณฑ์ให้ต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนเพิ่มขึ้น แต่ในรายละเอียดยังคงเป็นสิ่งที่ถกเถียง กันต่อไปว่าการออกกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นการสร้างภาระเกินจำเป็น หรือมีความเป็นมาตรฐานเดียวกัน หรือไม่ในทุกเรือนจำ

นอกจากนี้ สิทธิในการพบและปรึกษาทนายของผู้ต้องขัง ยังปรากฏตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติ รับรองและให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นสิทธิมนุษยชน ขั้นพื้นฐานแม้จะเป็นผู้ต้องขังก็ตาม การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็ไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่จะได้มีการตรา กฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งต้องไม่ขัดต่อหลักนิติ ธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ของบุคคลมิได้ ทั้งการใช้บังคับของกฎหมายดังกล่าวต้องเป็นการทั่วไป ไม่บังคับใช้แก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือ บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 4, มาตรา 5, มาตรา 25, มาตรา 26, มาตรา 27, มาตรา 28 และมาตรา 29

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มาตรา 7/1 และมาตรา 8 ยังได้รับรองสิทธิของ ผู้ต้องหา และจำเลย มีสิทธิในการปรึกษาทนายความเป็นการส่วนตัว เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังในการปรึกษาทนายความตามมาตรา 60 และมาตรา 61 การรับรอง

สิทธิในการร้องทุกข์ ร้องเรียนเจ้าหน้าที่จากการปฏิบัติทางเพศโดยมิชอบ รวมถึงสิทธิในการขอพระราชทานอภัยโทษ หรือลดโทษ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้น แต่ขณะเดียวกันพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ให้อำนาจแก่กรมราชทัณฑ์ในการออกระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ จำนวนมาก เพื่อใช้บังคับในทางปฏิบัติ

ทำให้ในเวลาต่อมา จึงได้มีการออกระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561 และมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง (Standard Operating Procedures for Custodial Measures) ที่ใช้เป็นข้อกำหนดในทางปฏิบัติสำหรับหน่วยงานที่ต้องการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดสำหรับทุกเรือนจำ

อย่างไรก็ตาม จากระเบียบและข้อมาตรฐานฉบับนี้ พบว่า มีการกำหนดว่า “ทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความที่จะขอเข้าพบผู้ต้องขังเกี่ยวกับคดี” ซึ่งอาจเป็นช่องให้เจ้าพนักงานเรือนจำสามารถใช้ดุลพินิจในการตีความว่า การเข้าเยี่ยมของทนายความ หรือการปรึกษาทางกฎหมายของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดนั้นไม่เกี่ยวข้องกับคดีความของผู้ต้องขังนั้น ซึ่งเป็นช่องให้เจ้าพนักงานเรือนจำสามารถออกคำสั่งไม่อนุญาตเข้าเยี่ยมได้ อันจะส่งผลต่อสิทธิของผู้ต้องขังในการปรึกษาทนายความเป็นการส่วนตัว กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ได้รับ การรับรองตามรัฐธรรมนูญ และกลายเป็นปัญหาในทางปฏิบัติที่ทำให้ทนายความต้องเผชิญกับความยุ่งยากในการเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด ซึ่งจะกล่าวในบทต่อไปเพื่อแสดงถึงปัญหาและอุปสรรคต่อสิทธิการเยี่ยมของทนายความกับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด

ต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์คำพิพากษาคดีปกครองเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด และกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นระหว่างการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดที่ทางศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้พบจากการปฏิบัติในแต่ละเรือนจำ และปัญหาอุปสรรคจากการใช้ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561

ส่วนที่ 3

ปัญหาและอุปสรรคต่อสิทธิผู้ต้องขังทางการเมือง

ในการประกันความ

การของผู้ต้องขังในการพบและประกันความเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองทั้งตามกฎหมายไทยและมาตรฐานสากล อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังพบอุปสรรคที่ส่งผลต่อสิทธิของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในคดีการเมืองและทนายความอย่างมีนัยสำคัญ และมีความต่อเนื่องการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ที่กระทบสิทธิดังกล่าว

ในส่วนหัวข้อนี้ แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน กล่าวคือ

1. การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของสิทธิผู้ต้องขังทางการเมืองในการประกันความ ผ่านกรณีศึกษา คดีระหว่างนายอานนท์ น้าภาและกรมราชทัณฑ์ และพวก ตามคดีหมายเลขดำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/2560 ที่เกิดขึ้นในระหว่างการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555

2. ความเปลี่ยนแปลงของแนวทางการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ ช่วง พ.ศ. 2560 ภายใต้การบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 รวมถึงระเบียบต่าง ๆ ของกรมราชทัณฑ์

3. ปัญหาและอุปสรรคต่อสิทธิของผู้ต้องขังทางการเมืองและการประกันความ ภายใต้ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561

3.1 คำพิพากษาศาลปกครองเกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องขังทางการเมืองในการประกันความ

คดีหมายเลขดำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/2560 เรื่อง คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐออกคำสั่งโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและการกระทำละเมิดของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากคำสั่ง คดีระหว่าง นายอานนท์ น้าภา และกรมราชทัณฑ์ ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงรายที่ 2 และ หัวหน้างานเยี่ยมญาติ เรือนจำกลางเชียงรายที่ 3 นี้ เรื่อง คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐออกคำสั่งโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและการกระทำละเมิดของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากคำสั่ง

การสำรวจและศึกษากรณีจากคำพิพากษานี้ ถือเป็นการใช้สิทธิของทนายความอานนท์ น้าภาในทางปกครองที่ถูกปฏิเสธไม่ให้เข้าพบผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด และได้ใช้กระบวนการทางปกครองในการต่อสู้ จนได้คำพิพากษาที่รับรองสิทธิของผู้ต้องขังในการพบทนายความ ทั้งยังทำให้เห็นถึงช่องว่างในกระบวนการใช้ดุลยพินิจโดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ แม้ว่าคำพิพากษาศาลปกครองฉบับนี้ศาลจะมีคำพิพากษายกฟ้องเนื่องด้วยผู้ต้องขังถูกเด็ดได้พ้นโทษออกมาก่อนก็ตาม

อย่างไรก็ตาม กรณีตามคำพิพากษาศาลปกครองนี้ เป็นกรณีที่เกิดขึ้นภายใต้ช่วงการปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ทั้งยังบังคับใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กฎหมายฉบับเดิมก่อนที่จะมีการแก้ไขภายหลัง

ข้อเท็จจริงโดยสรุป

สืบเนื่องจากคดีนี้ ผู้ฟ้องคดีเป็นทนายความของ นายสมคร ปันเท ทนายผู้ต้องขังซึ่งต้องโทษอยู่ที่เรือนจำกลางเชียงราย ผู้ฟ้องคดีได้ยื่นคำร้อง ลงวันที่ 12 กันยายน 2559 เพื่อขอเข้าพบนายสมครต่อผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 เพื่อปรึกษาเกี่ยวกับการขอให้ศาลจังหวัดทหารบกเชียงรายพิจารณาคดีใหม่ติดตามอาการป่วยทางจิต เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งตามกฎหมาย และแจ้งเรื่องขอรับพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย แต่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 มีคำสั่งไม่ให้อนุญาตให้ผู้ฟ้องคดีเข้าพบ โดยให้เห็นผลว่า คดีสิ้นสุดเด็ดขาดแล้วเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2558 ผู้ฟ้องคดีไม่เห็นด้วยกับคำสั่งดังกล่าวจึงได้มีหนังสืออุทธรณ์คำสั่งต่อผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 และได้รับแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์ตามหนังสือของผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 ว่า อุทธรณ์ของผู้ฟ้องคดีไม่มีข้อเท็จจริงและเหตุผลเพียงพอที่จะหักล้างหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งได้ จึงยกอุทธรณ์ของผู้ฟ้องคดี

ผู้ฟ้องคดีเห็นว่า คำสั่งดังกล่าวของผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 และคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 เป็นคำสั่งไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะเป็นการห้ามไม่ให้ผู้ฟ้องคดีใช้สิทธิที่จะให้คำปรึกษากับนายสมครเป็นการเฉพาะตัวตามมาตรา 8 (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา¹¹ ซึ่งเป็นสิทธิที่ได้รับรองไว้ตามมาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557¹² ประกอบกับข้อ 14(3) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง¹³ และเป็นเหตุให้ผู้ฟ้องคดีได้รับความเสียหายโดยไม่อาจทำหน้าที่เกี่ยวกับการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ การขอให้ทุเลาการบังคับจำคุกไว้ก่อน และการขอรับพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายให้กับนายสมคร จึงขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ดังนี้

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา พุทธศักราช 2477 มาตรา 8

¹² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4

¹³ ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องทว่ากระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาพ

(ก) สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้

(ค) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

(ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตัวเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายหากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายกรณีใดๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม บุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

(จ) สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

(ฉ) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

(ช) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง หรือรับสารภาพผิด

1. เพิกถอนคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 ลงวันที่ 12 กันยายน 2559 ที่ไม่อนุญาตให้ผู้ฟ้องคดีเข้าพบนายสมคร ปันเท และคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 ตามหนังสือด่วนมา ที่ ยธ 0736/5488 ลงวันที่ 11 ตุลาคม 2559 ที่ให้ยกอุทธรณ์ผู้ฟ้องคดี

2. ให้ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 และผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 มีคำสั่งอนุญาตให้ผู้ฟ้องคดีเข้าพบนายสมคร ปันเท ผู้ต้องขังเรือนจำกลางเชียงราย หากไม่ปฏิบัติตาม ขอให้เอาคำพิพากษาของศาลเป็นการแสดงเจตนาของผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 และผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3

3. ให้ผู้ถูกฟ้องคดี 1 ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ฟ้องคดีเป็นจำนวนเงิน 200,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี ของต้นเงินจำนวนดังกล่าว นับแต่วันฟ้องคดีจนกว่าจะชำระเสร็จ

4. ให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสามร่วมกันหรือแทนกันออกกฎหมายหรือระเบียบหรือแนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันมิให้ผู้ฟ้องคดีทั้งสามออกคำสั่งที่มีวัตถุประสงค์ตอฎหมาย และเป็นการกระทำละเมิดจากการปฏิบัติหน้าที่

คดีนี้ศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งกลับคำสั่งไม่รับฟ้องของศาลปกครองเชียงใหม่ ซึ่งศาลปกครองเชียงใหม่ ได้วินิจฉัยในประเด็นที่ว่า การที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 มีคำสั่งไม่อนุญาตให้ผู้ฟ้องคดีเข้าพบนายสมคร ปันเท ผู้ต้องขังซึ่งต้องโทษอยู่ในเรือนจำกลางเชียงราย ตามคำร้องลงวันที่ 12 กันยายน 2559 และคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 ตามหนังสือ ด่วนมา ที่ ยธ 0736/5488 ลงวันที่ 11 ตุลาคม 2559 ที่ให้ยกอุทธรณ์ผู้ฟ้องคดี เป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายและเป็นการกระทำละเมิดต่อผู้ฟ้องคดีหรือไม่ หากเป็นการกระทำละเมิดผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ฟ้องคดีเพียงใด

ศาลได้พิเคราะห์ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 บัญญัติว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

วรรคสอง บัญญัติว่า กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

วรรคสาม บัญญัติว่า บทบัญญัติในวรรคหนึ่งและวรรคสองให้นำมาใช้บังคับกับกฎที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วยอนุโลม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557 มาตรา 4 บัญญัติว่า ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทย ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 บัญญัติว่า ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 บัญญัติว่า ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสและให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

(1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้ (1) ... (3) ปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 7 บัญญัติว่า บุคคลภายนอกซึ่งได้รับอนุญาตให้เข้าในเรือนจำ เพื่อกิจธุระก็ดี เยี่ยมต้องผู้ต้องขังก็ดี เพื่อประโยชน์อย่างอื่นก็ดี จักต้องปฏิบัติตามข้อบังคับซึ่งอธิบดีได้ตั้งและประกาศไว้โดยเปิดเผย

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 33 บัญญัติว่า ให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อจากบุคคลภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากทนายความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ภายใต้ข้อบังคับที่อธิบดีวางไว้ ประกอบกับ

ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 ที่มีผลใช้บังคับในขณะที่มีเหตุข้อพิพาท

ข้อ 13 กำหนดว่า ทนายความที่จะขอพบผู้ต้องขังจะต้องเป็นทนายความที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ และจะเข้าเยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังได้เฉพาะทนายความที่ผู้ต้องขังต้องการพบเท่านั้น

ข้อ 14 วรรคหนึ่ง กำหนดว่า ทนายความจะต้องยื่นคำร้องขอพบผู้ต้องขังตามแบบคำร้องที่กรมราชทัณฑ์กำหนด

วรรคสองกำหนดว่า เรือนจำที่ได้รับคำร้องขอพบผู้ต้องขังตามแบบคำร้อง เพื่อแจ้งความประสงค์และเหตุผลว่าจะพบทนายความนั้นหรือไม่

วรรคสาม กำหนดว่า เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำมีความเห็นในคำร้องเป็นประการใดแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งความเห็นหรือคำสั่งนั้น ให้ทนายความลงลายมือชื่อรับทราบด้วย

ข้อ 15 วรรคหนึ่ง กำหนดว่า ทนายความรายใดที่จะขอเข้าพบผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือไต่สวนมูลฟ้องให้ทนายความรายนั้นยื่นสำเนาใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความเพื่อเป็นหลักฐานประกอบคำร้องขอพบผู้ต้องขังภายในเรือนจำด้วย

วรรคสอง กำหนดว่า สำหรับทนายความรายใดที่ผู้ต้องขังได้แต่งตั้งและคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลแล้ว ทนายความรายนั้นต้องยื่นสำเนาใบแต่งตั้งทนายความที่ศาลประทับรับไว้ในสำนวนคดีให้เป็นทนายความของผู้ต้องขัง ประกอบคำร้องขอพบผู้ต้องขังภายในเรือนจำด้วย เว้นแต่เป็นกรณีที่ผู้ต้องขังยังไม่แต่งตั้งทนายความ

วรรคสาม กำหนดว่า ในกรณีมีเหตุพิเศษอันเกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งทนายความ การถอนตัวของทนายความ การเสียชีวิตของทนายความ หรือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นใหม่ ผู้บัญชาการเรือนจำอาจพิจารณาอนุญาตให้ทนายความเข้าพบผู้ต้องขังโดยไม่ต้องมีใบแต่งตั้งทนายความหรือใบแต่งตั้งทนายความที่ศาลประทับรับไว้ในสำนวนคดีให้เป็นทนายความของผู้ต้องขังนั้นมาแสดงก็ได้

ข้อ 17 กำหนดว่า ทนายความที่ประสงค์จะขอเข้าพบผู้ต้องขังซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา คดีแพ่ง หรือคดีปกครอง ให้ทนายความผู้นั้นดำเนินการตามข้อ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 โดยอนุโลม

ศาลเห็นว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557 ที่มีผลใช้บังคับในขณะมีเหตุพิพาท รัฐธรรมนูญไทยทั้งสองฉบับได้รับรองและให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแม้บุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้กระทำความผิดและถูกจำกัดเสรีภาพในระหว่างการถูกคุมขังจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็มีอาจถูกกระทำการใด ๆ อันเป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลงได้ สิทธิได้รับการเยี่ยมจากญาติ หรือพบทนายความของผู้ต้องขัง จึงเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งที่คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังที่พึงได้รับตามหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน การจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวของผู้ต้องขังจึงไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนั้นกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นและจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้นมีได้”¹⁴

ทั้ง นายสมักร ปันเท เป็นนักโทษเด็ดขาด ต้องโทษตามคำพิพากษาศาลจังหวัดทหารบกเชียงราย คดีดำที่ 8 ก./2557 คดีหมายเลขแดงที่ 21 ก./2558 และคดีถึงที่สุดแล้ว โดยถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำกลางเชียงราย นายสมักรจึงมีสถานะเป็นผู้ต้องขังการปฏิบัติต่อบุคคลในสถานะของผู้ต้องขังย่อมถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในบางประการ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด และโดยที่ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 และมาตรา 8 อันเป็นบทกฎหมายที่มีบทบัญญัติสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40¹⁵ และมีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

¹⁴ คดีหมายเลขดำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/2560, หน้า 9.

¹⁵ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 40

ของบุคคล ซึ่งตามมาตรา 29¹⁶ ประกอบกับมาตรา 32¹⁷ มาตรา 35¹⁸ มาตรา 36¹⁹ มาตรา 41²⁰ และมาตรา 45²¹ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดขั้นตอนกรณีทนายความเข้าพบผู้ต้องขังเกี่ยวกับคดี โดยกำหนดให้ทนายความที่จะขอพบผู้ต้องขังต้องเป็นทนายความที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความและต้องเป็นทนายความที่ผู้ต้องขังต้องการพบเท่านั้น โดยให้ยื่นคำร้องตามแบบที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 กำหนดและให้เรือนจำที่ได้รับคำร้องแจ้งผู้ต้องขังได้ทราบเพื่อแจ้งความประสงค์และเหตุผลว่า จะพบทนายความนั้น หรือไม่ เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำมีความเห็นในคำร้องเป็นประการใดแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ทนายความรับทราบ

เมื่อผู้ฟ้องคดีเป็นทนายความตามใบอนุญาต ขอเข้าพบนายสมศรีผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำกลางเชียงใหม่ แต่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 ให้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานเยี่ยมญาติ กลับมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ผู้ฟ้องคดีเข้าพบผู้ต้องขังในวันเดียวกันนั้น โดยไม่ปรากฏข้อเท็จจริงในชั้นการพิจารณาว่า ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 ได้มีการแจ้งให้นายสมศรีผู้ต้องขังรับทราบตามที่กำหนดไว้ในข้อ 14 ของข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 หรือไม่

การกระทำของผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 จึงเป็นการกีดกันผู้ต้องขังไม่ให้ได้รับสิทธิในการเยี่ยมหรือพบทนายความ อันเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับรองและคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

ทั้งในการพิจารณาคำร้องขอพบผู้ต้องขังของผู้ฟ้องคดี หากผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 มีข้อสงสัยในคุณสมบัติของผู้ฟ้องคดีว่าเป็น ทนายความที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 หรือไม่ ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 ก็มีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสมโดยไม่จำเป็นต้องผูกพันกับคำขอ หรือพยานหลักฐานของผู้ฟ้องคดีก่อนที่จะมีการวินิจฉัยสั่งการตามที่มาตรา 29 แห่ง พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 บัญญัติไว้

แต่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 กลับมีคำสั่งไม่อนุญาตในทันที ซึ่งเป็นการใช้ดุลยพินิจไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น การที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 มีคำสั่งไม่อนุญาตให้ผู้ฟ้องคดีเข้าพบนายสมศรี ผู้ต้องขัง จึงเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และ

¹⁶ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 29

¹⁷ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 32

¹⁸ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 35

¹⁹ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 36

²⁰ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 41

²¹ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 45

ยังเป็นการละเมิดต่อผู้ฟ้องคดี ตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย²² (โดยในงานศึกษานี้จะไม่วิเคราะห์ในประเด็นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420)

ส่วนที่ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสามอ้างว่า เนื่องจากนายสมัครเป็นนักโทษเด็ดขาดตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหารบกเชียงรายซึ่งคดีถึงที่สุดแล้ว จึงพิจารณาไม่อนุญาตให้ผู้ฟ้องคดีเข้าพบ นายสมัครนั้น เห็นว่า “นายสมัครมีสถานะเป็นผู้ต้องขังที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557 ดังนั้น นายสมัครซึ่งมีสถานะเป็นผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นนักโทษเด็ดขาดที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุด หรืออยู่ระหว่างการสอบสวนหรือไต่สวนมูลฟ้อง หรือผู้ต้องขังที่อยู่ในคดีระหว่างการพิจารณาของศาล ย่อมต้องได้รับสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมจากญาติหรือพบทนายความ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้การรับรองและคุ้มครองข้ออ้างดังกล่าวของผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสามจึงไม่อาจรับฟังได้”²³

กล่าวโดยสรุป ในคดีนี้ศาลปกครองเชียงใหม่ได้วินิจฉัยรับรองสิทธิการมีทนายของผู้ต้องขังเด็ดขาด และสิทธิในการเข้าเยี่ยมของทนายผู้ต้องขัง โดยศาลได้ยืนยันสิทธิของผู้ต้องขังตามที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ประกอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557 รัฐธรรมนูญไทยทั้งสองฉบับได้รับรองและให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแม้จะเป็นผู้ต้องขังก็ตาม การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็ไม่อาจกระทำได้ สิทธิในการได้รับการเยี่ยมจากญาติ หรือพบทนายความผู้ต้องขัง จึงเป็นหลักสำคัญที่คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังที่พึงได้รับตามหลักสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน การจำกัดสิทธิดังกล่าวของผู้ต้องขังจึงไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนั้นกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นและจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้นมิได้”²⁴

ประกอบกับการปฏิบัติต่อบุคคลในสถานะของผู้ต้องขังย่อมถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในบางประการ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด และโดยที่ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 และมาตรา 8 อันเป็นบทกฎหมายที่มีบทบัญญัติสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 และมีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งตามมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 32 มาตรา 35 มาตรา 36 มาตรา 41 และมาตรา 45 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งล้วนเป็นการรับรองสิทธิของบุคคลและรวมไปถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ที่เป็นไปตามกฎหมายกำหนด ขณะเดียวกันศาลก็ได้กำหนดขั้นตอนกรณีทนายความเข้าพบผู้ต้องขังเกี่ยวกับคดี โดยกำหนดให้ทนายความที่จะขอพบผู้ต้องขังต้องเป็นทนายความที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความและต้องเป็นทนายความที่ผู้ต้องขังต้องการพบเท่านั้น โดยให้ยื่นคำร้อง

²² คดีหมายเลขดำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/2560, หน้า 10.

²³ คดีหมายเลขดำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/2560, หน้า 11.

²⁴ คดีหมายเลขดำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/2560, หน้า 9.

ตามแบบที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 กำหนดและให้เรือนจำที่ได้รับคำร้องแจ้งผู้ต้องขังได้ทราบเพื่อแจ้งความประสงค์และเหตุผลว่า จะพบทนายความนั้น หรือไม่ เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำมีความเห็นในคำร้องเป็นประการใดแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ทนายความรับทราบ

ทั้งนี้ สามารถสรุปองค์ประกอบและเงื่อนไขในการเข้าพบผู้ต้องขังได้ว่า หากทนายของผู้ต้องขังต้องการที่จะขอเข้าพบ ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขคือ 1. ผู้ต้องขังต้องการที่จะพบทนายของตน ซึ่งทนายความต้องมีใบอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ 2. ทนายความต้องยื่นคำร้องตามแบบของเรือนจำ 3. เรือนจำที่ได้รับคำร้องแจ้งผู้ต้องขังได้ทราบถึงความประสงค์และเหตุผลจะพบทนายความหรือไม่ และ 4. เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการมีความเห็น ในคำร้องเป็นประการใดแล้ว ให้แจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ทนายความรับทราบ ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวจะต้องเป็นเกณฑ์ที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่บังคับใช้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

จะเห็นได้ว่า ในคดีนี้ศาลได้รับรองสิทธิของผู้ต้องขังในการพบทนายเอาไว้ แม้จะมีเงื่อนไขที่ต้องปฏิบัติตามข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 แต่ก็ถือว่าคำพิพากษานี้ได้วางบรรทัดฐานการรับรองสิทธิของผู้ต้องขัง หรือผู้ต้องโทษในคดีถึงที่สุด แม้ผลของคดีจะเป็นยกฟ้องเนื่องจาก ผู้ต้องโทษได้รับการปล่อยตัวก็ตาม และไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษาดังกล่าว จึงทำให้คดีถึงที่สุดตามที่กฎหมายกำหนด แต่คำพิพากษานี้สามารถถูกนำมาใช้อ้างอิงหรือประกอบเป็นหนึ่งในพยานหลักฐานคดีอื่นต่อไป

3.2 ความเปลี่ยนแปลงของแนวทางการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ ช่วง พ.ศ. 2560

3.2.1 ปัญหาและอุปสรรคของผู้ต้องขังทางการเมืองคดีถึงที่สุด ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

ปัญหาสิทธิของผู้ต้องขังในการได้พบญาติและทนายความ กลายเป็นปัญหาเรื้อรังนับตั้งแต่หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ที่มีผู้ต้องขังทางการเมืองมากขึ้น และการแก้ไขระเบียบภายในของกรมราชทัณฑ์ก็กลายเป็นข้อระเบียบที่เป็นการจำกัดสิทธิของผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้น ภายใต้กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ขณะนั้นคือพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อกับเรือนจำ พ.ศ. 2555 แต่ปัจจุบันได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 รวมถึงระเบียบต่าง ๆ ของกรมราชทัณฑ์หลายฉบับซึ่งจะใช้เป็นฐานกฎหมายในการวิเคราะห์กับกรณีสิทธิการเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด

ปัจจุบัน มีผู้ต้องขังคดีทางการเมืองทั่วประเทศ อย่างน้อย 45 คน เป็นคดีมาตรา 112 จำนวน 29 คน²⁵ และในส่วนข้อมูลผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด ซึ่งเป็นผู้ต้องขังในคดีทางการเมืองจากการรวบรวมของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้ พบว่ามีจำนวน 17 คน โดยกระจายอยู่ในเรือนจำ 9 แห่ง²⁶ โดยตลอดระยะเวลาภายหลังการประกาศใช้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องใหม่ ส่งผลกระทบต่อสิทธิการเยี่ยมผู้ต้องขังอย่างมาก เช่น การสร้างข้อระเบียบใหม่ของเรือนจำที่จำกัดการเข้าเยี่ยมได้เพียง 10 รายชื่อ ที่ผู้ต้องขังทุกรายจะต้องส่งรายชื่อญาติที่ตนต้องการให้กับเจ้าหน้าที่ หรือกรณีของเรือนจำจังหวัดขอนแก่นที่ระบุว่า คนที่เยี่ยมจะต้องเป็นคนที่มีนามสกุลเดียวกันกับผู้ต้องขัง หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านเดียวกัน หากเป็นญาติแต่คนละนามสกุลก็ต้องให้ผู้ใหญ่บ้านเซ็นรับรอง²⁷ เป็นต้น ปัญหาจากทางปฏิบัติเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงการบังคับใช้ระเบียบข้อปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ในเรือนจำแต่ละแห่งที่ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทั้งยังสร้างเงื่อนไขและข้อจำกัดที่กระทบสิทธิในการเยี่ยมของผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอก จนเกินสมควร

3.2.2 สถานการณ์การย้ายผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดทางการเมือง พ.ศ. 2568

นอกจาก สภาพปัญหาข้างต้นการรายงานของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน ตั้งแต่วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2568 พบว่า มีการเริ่มย้ายผู้ต้องขังในคดีทางการเมืองจากเรือนจำพิเศษกรุงเทพ ไปยังเรือนจำอื่น ๆ ทั่วประเทศ พร้อมกับการย้ายผู้ต้องขังทั่วไป โดยกรมราชทัณฑ์ระบุว่า เป็นการดำเนินการเพื่อลดความแออัดในเรือนจำ ซึ่งยังกระทบต่อผู้ต้องขังคดียังไม่สิ้นสุดก็ถูกย้ายไปเช่นกัน

ตามประกาศของเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2568 ระบุว่า

“ประกาศตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำกรุงเทพมหานคร เป็นเรือนจำสำหรับรองรับการควบคุมผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณา (Hub) ทุกประเภท ทำให้เรือนจำ ต้องย้ายผู้ต้องขังที่คดีเด็ดขาดแล้ว ไปควบคุม ณ เรือนจำ/ทัณฑสถานต่าง ๆ”²⁸

ภายใต้นโยบายดังกล่าว เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ได้ย้ายผู้ต้องขังจำนวน 2,200 ราย ไปคุมขังยังเรือนจำและทัณฑสถาน 9 แห่ง เช่น เรือนจำคลองเปรม 500 ราย เรือนจำกลางบางขวาง 600 ราย ทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง 300 ราย เป็นต้น โดยเรือนจำฯ อ้างว่า ได้พิจารณาย้ายผู้ต้องขังจากสถานะทางคดีเป็นสำคัญ มิได้

²⁵ รายงานศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, สถานการณ์ผู้ต้องขังคดีการเมือง ก.พ. - มี.ค. 68 : ย้ายเรือนจำรุ่น ศาลยังไม่ให้ประกัน ก่อยังไม่ได้อสอบ ขนุนยังอดอาหารประท้วง, เผยแพร่เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2568, ระบบออนไลน์ :

<https://tlhr2014.com/archives/73692>.

²⁶ อ้างอิงจากรายงานศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, รายชื่อผู้ต้องขังทางการเมือง 2568.

²⁷ ประชาไท, ‘only 10’ เสี่ยงสะท้อนนักโทษการเมือง กฎใหม่เรือนจำ จำกัดโควตาเยี่ยม, เผยแพร่เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557, ระบบออนไลน์ : <https://prachatai.com/journal/2014/09/55511>.

²⁸ เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร, ประกาศเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร, แผนแพร่เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2568, <https://www.facebook.com/BangkokRemand/posts/ประกาศ-ตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร-เป็นเรือนจำสำหรับ/1072236451605966/>

พิจารณาจากมูลเหตุสาเหตุแห่งคดีหรือเกณท์อื่น และเรือนจำฯ ไม่สามารถพิจารณาย้ายผู้ต้องขังทุกรายไปยังเรือนจำกลางคลองเปรมเพียงแห่งเดียว ทั้งนี้ การย้ายผู้ต้องขังดังกล่าว กรมราชทัณฑ์ได้แจ้งว่าเป็นการขับเคลื่อนนโยบายของกระทรวงยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี ที่ต้องการแยกออกจากนักโทษคดีเด็ดขาดให้มีความชัดเจน ด้วยการแยกเป็นกลุ่มเรือนจำ 8 กลุ่มจังหวัด (Hub) ทั้งยืนยันว่า การกระทำดังกล่าวเป็นไปตามมาตรฐานสากล ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 29 วรรคสอง หลักอาชญาวิทยา หลักสิทธิมนุษยชน และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (แมนเดลา)²⁹

สถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้ผู้ต้องขังทางการเมืองที่ถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพ ฯ จำนวน 9 คน ต้องถูกย้ายเรือนจำโดยไม่มีการแจ้งให้ญาติทราบล่วงหน้า โดยสรุปได้แก่

- ผู้ที่ถูกย้ายไปเรือนจำกลางพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ทีปกร ผู้ต้องขังในคดีตามมาตรา 112 ที่คดีสิ้นสุดแล้ว
- ผู้ที่ถูกย้ายไปเรือนจำกลางบางขวาง ได้แก่ คเชนทร์ , จักรี และ พีรพงศ์ ผู้ต้องขังคดีเกี่ยวกับวัดพระเปิดช่วงการชุมนุมดินแดง, “ขุนแผน” เซน ชีวอภัย, วีรภาพ วงษ์สมาน และ อัฐสิข ผู้ต้องขังคดีมาตรา 112
- ผู้ที่ถูกย้ายไปเรือนจำกลางคลองเปรม ได้แก่ ขจรศักดิ์ ผู้ต้องขังคดีเกี่ยวกับวัดพระเปิดช่วงการชุมนุมดินแดง และ ประวิตร ผู้ต้องขังคดีวางเพลิงช่วงการชุมนุมดินแดง³⁰

นอกจากนี้ การปฏิบัติตามนโยบายนี้ ส่งผลให้เกิดการย้ายผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด และยังกระทบต่อผู้ต้องขังคดียังไม่สิ้นสุดที่ถูกย้ายไปเช่นกัน และกระทบต่อครอบครัวของผู้ต้องขังทางการเมืองโดยตรง เนื่องจากการย้ายดังกล่าวไม่ได้มีการประกาศแจ้งล่วงหน้า จึงทำให้ญาติของผู้ต้องขังหลายคนไม่สามารถเดินทางไปเยี่ยม เพราะผู้ต้องขังถูกย้ายออกไปคุมขังในเรือนจำต่างจังหวัด ทั้งยังกระทบต่อมาตรฐานการให้ความช่วยเหลือ เช่น การส่งอาหาร เครื่องอุปโภค บริโภค ที่ไม่แน่นอนในแต่ละเรือนจำ ที่ส่งผลให้ผู้ต้องขังทางการเมืองขอรับความช่วยเหลือได้ลำบากยิ่งขึ้นด้วย³¹

3.3 ปัญหาและอุปสรรคต่อสิทธิของผู้ต้องขังทางการเมืองและการรักษาพยาบาล ภายใต้ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561

²⁹ มติชนออนไลน์, ราชทัณฑ์แจ้ง ย้ายผู้ต้องขังคดีการเมืองไป คุกบางขวาง ชี้ขับเคลื่อนเรือนจำศูนย์ระหว่างพิจารณาคดี, เผยแพร่เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2568, ระบบออนไลน์ :

https://www.matichon.co.th/politics/news_5104082?utm_source=linetoday&utm_medium=footer_click.

³⁰ อ้างแล้ว, รายงานศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, สถานการณ์ผู้ต้องขังคดีการเมือง ก.พ. - มี.ค. 68 : ย้ายเรือนจำจู่ๆ ศาลยังไม่ให้ประกัน กอ้งยังไม่ได้ออสอบ ขนุนยังอดอาหารประท้วง.

³¹ อ้างแล้ว, รายงานศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, สถานการณ์ผู้ต้องขังคดีการเมือง ก.พ. - มี.ค. 68 : ย้ายเรือนจำจู่ๆ ศาลยังไม่ให้ประกัน กอ้งยังไม่ได้ออสอบ ขนุนยังอดอาหารประท้วง.

3.3.1 บันทึกการเยี่ยมผู้ต้องขังคดีการเมืองสถานะคดีเด็ดขาด

สำหรับกรณีของผู้ต้องขังคดีการเมืองที่คดีเด็ดขาดแล้ว ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้จัดให้มีทนายความอาสาที่สนใจด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ทนายและเจ้าหน้าที่จากศูนย์ทนายฯ ทำงานร่วมกันในการกิจด้านการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังทางการเมือง ให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล เกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ต้องขังในและนอกเรือนจำและประสานกับญาติหรือครอบครัวของผู้ต้องขัง และจัดการดำเนินการคดีให้แก่ผู้ต้องขัง การเยี่ยมแต่ละครั้งทนายอาสาได้มีการทำบันทึกการเข้าเยี่ยมการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังทางการเมืองไว้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวที่ผู้ต้องขังต้องการสื่อสารกับบุคคลหรือสังคมภายนอก ครอบครัว คนใกล้ชิด หรือเรื่องราวที่ผู้ต้องขังทางการเมืองจะต้องประสบเมื่ออยู่ภายในเรือนจำ

โดยการเข้าเยี่ยมของทนายความ ต้องปฏิบัติตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่บังคับใช้ในทุกเรือนจำ และสำหรับผู้ต้องขังทางการเมืองที่มีสถานะเป็นผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดได้กระจายอยู่ในหลายเรือนจำ ทำให้ทางศูนย์ทนายความได้จัดให้มีการทำข้อมูลและบันทึกการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังคดีการเมือง ซึ่งจากข้อมูลพบว่าผู้ต้องขังคดีการเมืองที่คดีเด็ดขาดสุดถูกคุมขังในเรือนจำหลัก เช่น เรือนจำกลางคลองเปรม เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ ทัณฑสถานหญิงกลาง เรือนจำกลางพระนครศรีอยุธยา และเรือนจำจังหวัดนราธิวาส รวมทั้งสิ้นจำนวน 17 ราย³² โดยสามารถจำแนกตามเรือนจำ และปัญหาจากการเข้าเยี่ยมของทนายความ ได้ดังนี้

ลำดับ	ผู้ต้องขัง	รายละเอียดคดี	วันที่เริ่มถูกคุมขัง	เรือนจำที่คุมขัง	บันทึกการเยี่ยม
1	ยุทธนา	คดีประเบิดศาลอาญา ปี 2558 ถูกศาล พิพากษาจำคุก 34 ปี 4 เดือน	8 มี.ค. 2558	เรือนจำกลางคลอง เปรม	- (ไม่ได้ส่งทนายเข้า เยี่ยม)
2	มหาหิน	คดีประเบิดศาลอาญา ปี 2558 ถูกศาลอาญา พิพากษาจำคุก 34 ปี 4 เดือน	8 มี.ค. 2558	เรือนจำกลางคลอง เปรม	-
3	กฤษดา	คดีประเบิดอนุสาวรีย์ ชัยสมรภูมิ ปี 2557 ช่วงการชุมนุม กปปส.	14 ธ.ค. 2561	เรือนจำกลางคลอง เปรม	-

³² ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, รายชื่อผู้ต้องขังทางการเมือง 2568. เผยแพร่เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2568, ระบบออนไลน์ : <https://tlhr2014.com/archives/72122>. และข้อมูลจากรายงานบันทึกการเยี่ยมของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

ลำดับ	ผู้ต้องขัง	รายละเอียดคดี	วันที่เริ่มถูกคุมขัง	เรือนจำที่คุมขัง	บันทึกการเยี่ยม
		ถูกพิพากษาจำคุกตลอดชีวิต			
4	วุฒิ (นามสมมติ)	คดี ม.112 โปสต์เฟซบุ๊ก 12 ข้อความ ศาลอาญามีนบุรีจำคุก 12 ปี 72 เดือน (ประมาณ 18 ปี)	27 มี.ค. 2566	เรือนจำกลางคลองเปรม (ถูกย้ายจากเรือนจำพิเศษมีนบุรี เมื่อวันที่ 21 ก.พ. 2567)	เยี่ยมได้แต่ต้องระบุนเหตุผลการเข้าเยี่ยม
5	แม็กกี้	คดี ม.112 โปสต์ทวิตเตอร์ 18 ข้อความ ศาลอาญารุงเทพใต้พิพากษาจำคุก 25 ปี	22 ต.ค. 2566	เรือนจำกลางคลองเปรม (ถูกย้ายจากเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 22 มี.ค. 2567)	โดยหลักเยี่ยมไม่ได้แต่อ้างเหตุในการเข้าเยี่ยมได้ เช่น ขอพระราชทานอภัยโทษ หรือ เยี่ยมแบบญาติ
6	วีรวัฒน์	คดีครอบครองวัตถุระเบิด ในช่วง #มีอบ 19กันยา64 ถูกศาลอาญารุงเทพใต้พิพากษาจำคุก 2 ปี 12 เดือน และถูกลงโทษคดีละเมิดอำนาจศาลจำคุกอีก 1 เดือน 15 วัน	29 ก.พ. 2567 (ทราบว่าถูกจับกุมและคุมขังในภายหลัง)	เรือนจำกลางคลองเปรม (ถูกย้ายจากเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 10 มี.ค. 2568)	-
7	เวหา แสนชนชนะศึก	คดี ม.112 รวม 3 คดีรวมโทษจำคุก 6 ปี 36 เดือน (ประมาณ 9 ปี)	18 พ.ค. 2566	เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ	เยี่ยมได้
8	สมบัติ ทองย้อย	คดี ม.112 ถูกศาลอุทธรณ์พิพากษาจำคุก 4 ปีกรณีโปสต์เฟซบุ๊ก “#กล้ามาก #เก่ง	13 ก.ย. 2566 (เคยถูกขังหลังศาลชั้นต้นมีคำพิพากษามาแล้ว 287 วัน)	เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ	เยี่ยมได้

ลำดับ	ผู้ต้องขัง	รายละเอียดคดี	วันที่เริ่มถูกคุมขัง	เรือนจำที่คุมขัง	บันทึกการเยี่ยม
		มาก #ชอบใจนะ” และ อีก 2 ข้อความ และคดี คูหมื่น พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ศาล อุทธรณ์ลงโทษจำคุก 8 เดือน 20 วัน รวมโทษจำคุก 4 ปี 8 เดือน 20 วัน			
9	บ๊อค ธนายุทธ ณ อยุธยา	คดีครอบครองวัตถุ ระเบิด หลังเจ้าหน้าที่ ตรวจพบประทัดลูก บอล, ไข่ก๊อง, พลุควัน และระเบิดควัน ที่ บ้านพัก หลังการชุมนุม ศาลอุทธรณ์พิพากษา จำคุก 2 ปี 6 เดือน	22 ก.ย. 2566	เรือนจำกลางบางขวาง (ถูกย้ายจากเรือนจำ พิเศษกรุงเทพฯ เมื่อ วันที่ 19 มี.ค. 2568)	เยี่ยมได้
10	เมธิ อมรภูมิกุล	คดีครอบครองอาวุธปืน ช่วงสลายการชุมนุม 10 เม.ย. 2553 ศาล อุทธรณ์พิพากษาจำคุก 2 ปี	4 มิ.ย. 2567	เรือนจำกลางคลอง เปรม (ถูกย้ายจากเรือนจำ พิเศษกรุงเทพฯ ช่วง ต้นเดือน มี.ค. 2568)	-
11	อัญชัญ	คดี ม.112 กรณี เผยแพร่คลิปเสียง “บรรพต” 29 กระหวง ถูกศาลพิพากษาจำคุก 29 ปี 174 เดือน (ประมาณ 43 ปี 6 เดือน)	19 ม.ค. 2564 (เคยถูกคุมขังระหว่าง พิจารณามาแล้ว 3 ปี เดือน 3 วัน)	ทัณฑสถานหญิงกลาง	เยี่ยมได้
12	ทีปกร	คดี ม.112 กรณีโพสต์- แชร์คลิปตั้งคำถามถึง	19 มิ.ย. 2566	เรือนจำกลาง พระนครศรีอยุธยา	

ลำดับ	ผู้ต้องขัง	รายละเอียดคดี	วันที่เริ่มถูกคุมขัง	เรือนจำที่คุมขัง	บันทึกการเยี่ยม
		สถาบันกษัตริย์ ศาล ชั้นต้นพิพากษาจำคุก 3 ปี และไม่ได้รับการ ประกันตัว ทำให้ตัดสินใจ ไม่ต่อสู้คดีต่อ		(ถูกย้ายจากเรือนจำ พิเศษกรุงเทพฯ เมื่อ วันที่ 20 ก.พ. 2568)	
13	กัลยา (นามสมมติ)	คดี ม.112 กรณีโพสต์ เฟซบุ๊ก 2 กระทง ถูก จำคุกหลังศาลอุทธรณ์ ภาค 9 พิพากษายืน ให้ จำคุก 6 ปี ต่อมาวันที่ 13 ก.พ. 2568 ศาล ฎีกาพิพากษายืน	20 ต.ค. 2566	เรือนจำจังหวัด นราธิวาส	ก่อนหน้านี้ เรือนจำแจ้งจะ ไม่ให้เยี่ยมหลังคดี ถึงที่สุด แต่ หลังจากส่ง จดหมาย และคำ พิพากษาศาล ปกครองแล้ว สามารถเยี่ยมได้
14	พรชัย วิมลสุภวงศ์	คดี ม.112 ใน 2 คดี ได้แก่ กรณีถูกกล่าวหา โพสต์เฟซบุ๊ก 4 ข้อความ (คดีที่จ. เชียงใหม่) ศาลอุทธรณ์ ภาค 5 พิพากษายืน จำคุก 12 ปี, กรณีถูก กล่าวหาไลฟ์สดเฟซบุ๊ก (คดีที่ จ.ยะลา) ศาล อุทธรณ์ภาค 9 พิพากษายืนจำคุก 2 ปี [ทั้งสองคดีไม่ได้สั่ง นับโทษต่อกัน]	4 เม.ย. 256 (เคยถูกคุมขังระหว สอบสวนมาแล้ว 44 วัน)	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เยี่ยมได้
15	ธนพร	คดี ม.112 กรณีคอม เมนต์ข้อความในเฟ ซบุ๊ก 1 ข้อความ ศาล	27 พ.ค. 2567	ทัณฑสถานหญิงธนบุรี	เยี่ยมได้

ลำดับ	ผู้ต้องขัง	รายละเอียดคดี	วันที่เริ่มถูกคุมขัง	เรือนจำที่คุมขัง	บันทึกการเยี่ยม
		ฎีกาพิพากษายืนจำคุก 2 ปี			
16	มีชัย	คดี ม.112 กรณีโพสต์ 2 ข้อความ ตั้งคำถามต่อการใช้ภาษีประชาชนของสถาบันกษัตริย์ ภายหลังศาลไม่รับรองฎีกา ต้องรับโทษจำคุก 2 ปี 8 เดือน ตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1	25 ก.ค. 2567	เรือนจำกลางสมุทรปราการ	เยี่ยมได้
17	อนุชา	คดี ม.112 กรณีชูป้ายไวรัลใน #มีอบตารวจล้มล้าง ถูกศาลพิพากษาจำคุก 1 ปี 6 เดือน	18 ธ.ค. 2566 (เคยถูกคุมขังระหว่างสอบสวนมาแล้ว 24 วัน)	เรือนจำพิเศษธนบุรี (ถูกย้ายจากเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 7 มี.ค. 2568)	เยี่ยมได้

นอกจากนี้ ตามบันทึกการเยี่ยมของทนายจากศูนย์ทนายความฯ ยังพบว่า กรณีของ จักรี ซึ่งเป็นผู้ต้องขังระหว่างฎีกา ภายหลังจากที่ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้ไขโทษเป็นจำคุก 1 ปี จากกรณีมีระเบิดปิงปองไว้ในครอบครอง ขณะร่วมมีอบทะเลกุ๊กส์ เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2564 โดยปัจจุบันถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำกลางบางขวาง (ถูกย้ายจากเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568)

ในกรณีของจักรี จากการรายงานของทนายสายเยี่ยม ในวันที่ 3 มีนาคม 2568 (วันที่เข้าเยี่ยม) ทนายความเคยถูกปฏิเสธการเยี่ยมมาแล้วหนึ่งครั้ง เนื่องจากเอกสารใบแต่งตั้งทนายความมีตราประทับที่แตกต่างจากของศาล และในวันเดียวกันเจ้าหน้าที่ก็แจ้งว่า คดีของจักรีได้สิ้นสุดแล้วจึงไม่สามารถเข้าเยี่ยมได้ ทำให้ในวันเดียวกันนั้นเจ้าหน้าที่เรือนจำได้แจ้งเหตุปฏิเสธการเยี่ยมของทนายความด้วย 2 เหตุผล คือ

1. ระเบียบของทางเรือนจำอนุญาตให้ทนายได้เยี่ยมได้เฉพาะที่สำเนาใบแต่งตั้งทนายได้ประทับตราศาลแล้วเท่านั้น
2. คดีของจักรีสิ้นสุดแล้ว จะต้องถือเป็นผู้ต้องขังที่อยู่ในฐานะนักโทษเด็ดขาดและคดีถึงที่สุด

แต่ต่อมาภายหลัง ทนายความได้เข้าไปเยี่ยมอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับเอกสารที่มีตราประทับเรียบร้อย และแจ้งกับเจ้าหน้าที่ว่าคดียังไม่สิ้นสุด จึงสามารถเข้าเยี่ยมได้ตามปกติ³³

ทั้งนี้ สามารถสรุป เรือนจำที่พบปัญหาการเข้าเยี่ยมของทนายความ และเรือนจำที่ไม่พบปัญหาในการเข้าเยี่ยมของทนาย ดังนี้

(ก) เรือนจำที่พบปัญหาในการเข้าเยี่ยมของทนาย

- **เรือนจำกลางบางขวาง:** มีการกำหนดให้ทนายต้องใช้เอกสารที่ได้รับการรับรองจากศาล ทำให้เกิดความล่าช้าและอุปสรรคในการเข้าเยี่ยม โดยกรณีของ จักรี ที่ถูกขังระหว่างฎีกา ทนายถูกปฏิเสธการเยี่ยมในวันที่ 3 มีนาคม 2568 เนื่องจากไม่มีสำเนาใบแต่งตั้งทนายที่ประทับตราศาล แม้ว่าจะสามารถเข้าเยี่ยมได้ภายหลังจากยื่นเอกสารครบถ้วน ทั้งนี้ได้รับรายงานจากทนายความว่าได้รับการแจ้งเตือนว่าหากคดีสิ้นสุดแล้วจะไม่สามารถเยี่ยมได้

- **เรือนจำกลางคลองเปรม:** มีข้อจำกัดในการเยี่ยม สำหรับทนายความบางครั้งอนุญาตให้เยี่ยมเฉพาะญาติหรือจำเป็นต้องมีเหตุผลพิเศษจึงสามารถเยี่ยมได้ หรือการใช้เหตุผลในเรื่องการขอพระราชทานอภัยโทษ

- **เรือนจำจังหวัดนครราชสีมา:** ในกรณีของ "กัลยา" (นามสมมติ) ทนายถูกปฏิเสธการเยี่ยมหลังคดีถึงที่สุด แต่ภายหลังจากมีการส่งจดหมายร้องเรียนและยื่นคำร้องต่อศาลปกครอง จึงสามารถเข้าเยี่ยมได้ ทั้งนี้ได้รับรายงานจากทนายความว่าได้รับการแจ้งเตือนว่าหากคดีสิ้นสุดแล้วจะไม่สามารถเยี่ยมได้

(ข) เรือนจำที่ไม่พบปัญหาในการเข้าเยี่ยมของทนาย

โดยภาพรวม เรือนจำส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาในการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังที่คดีสิ้นสุดแล้ว ทนายสามารถเข้าเยี่ยมและให้คำปรึกษาทางกฎหมายได้ตามปกติ เรือนจำที่ไม่พบปัญหาในการเข้าเยี่ยม ได้แก่:

- เรือนจำกลางพระนครศรีอยุธยา: กรณีของ ทิปรกร ไม่มีรายงานปัญหาในการเข้าเยี่ยม
- เรือนจำกลางเชียงใหม่: กรณีของ พรชัย วิมลศุภวงศ์ ไม่มีรายงานปัญหาในการเข้าเยี่ยม
- ทณฑสถานหญิงกลาง: กรณีของ อัญชลี ไม่มีรายงานปัญหาในการเข้าเยี่ยม
- ทณฑสถานหญิงธนบุรี: กรณีของ ธนพร ไม่มีรายงานปัญหาในการเข้าเยี่ยม
- เรือนจำกลางสมุทรปราการ: กรณีของ มีชัย ไม่มีรายงานปัญหาในการเข้าเยี่ยม
- เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ: กรณีของ อนุชา ไม่มีรายงานปัญหาในการเข้าเยี่ยม
- เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ: กรณีของ สมบัติ ทองย้อย ไม่มีรายงานปัญหาในการเข้าเยี่ยม
- เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ: เมธิ ไม่มีรายงานปัญหาในการเข้าเยี่ยม
- เรือนจำพิเศษอนุชา (ก่อนถูกย้าย) ทนายสามารถเข้าเยี่ยมได้

³³ ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

3.3.2 ข้อสังเกตต่อปัญหาและอุปสรรคต่อสิทธิของผู้ต้องขังทางการเมืองคดีสิ้นสุดและการปรึกษา
ทนายความ ภายใต้ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการ
เข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561

จากบันทึกการเยี่ยมของทนายความ พบว่า ในกรณีของจักรี ที่ถูกคุมขังระหว่างฎีกา ณ เรือนจำบางขวาง
และ กรณีของเรือนจำคลองเปรมจากกรณีของวุฒิ และแม็กกี้ พบว่า เจ้าพนักงานเรือนจำแจ้งเหตุผลว่า

**“การเข้าเยี่ยมของทนายความจำเป็นต้องมีเหตุผลพิเศษจึงสามารถเยี่ยมได้ หรือการใช้เหตุผลในเรื่อง
การขอพระราชทานอภัยโทษ”**

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ถือเป็นการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ ส่วนหนึ่งผู้เขียนตั้งเป็นข้อสังเกตว่า เป็นให้การ
เหตุผลที่อยู่ภายใต้ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดู
กิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561 ที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิผู้ต้องขังทางการเมืองในการปรึกษา
ทนายความ เพราะการตีความสิทธิการเข้าเยี่ยมของทนายความตามข้อที่ 12 กำหนดไว้เฉพาะกับการปรึกษา
ทนายความในเรื่องที่เกี่ยวกับคดีของผู้ต้องขัง หรือกรณีพิเศษตามที่กำหนดในข้อ 16 ซึ่งยังปรากฏอยู่ในมาตรฐาน
การปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง (Standard Operating Procedures for Custodial Measures) ที่มีการ
กำหนดการเข้าเยี่ยมของทนายความในลักษณะนี้เช่นกัน

ทั้งนี้ ดุลพินิจที่เจ้าพนักงานเรือนจำบางขวาง และเรือนจำคลองเปรมใช้ดังกล่าวจึงกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐาน
ของผู้ต้องขังในการปรึกษาทนายความ เพราะเป็นการตีความที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะของ
ผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดที่มีสิทธิในการปรึกษาทนายความ ตามที่รัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560
บัญญัติรับรองไว้ ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะการปรึกษาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับเรื่องการขอพระราชทานอภัยโทษเท่านั้น
หากแต่ยังรวมถึงสิทธิในการร้องทุกข์ ร้องเรียน และการถูกกลั่นแกล้ง ที่ทนายความของผู้ต้องขังเด็ดขาดสามารถ
ปกป้องสิทธิของลูกความตนได้

ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้ เมื่อทนายความเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด และได้ปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดไว้ของ
กรมราชทัณฑ์อย่างครบถ้วน และผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดต้องการที่จะพบทนายความ จึงถือเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่
ในการสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาต หากแต่ต้องพึงคำนึงไว้ว่า การใช้ดุลพินิจนั้น ต้องเป็นไปตามหลักการได้สัดส่วน ที่
ต้องเป็นไปตามอำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้และต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่จะต้องใช้การจำกัดสิทธิเท่าที่จำเป็น
และไม่กระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ และการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำควร
จะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกเรือนจำ เพราะอยู่ภายใต้หลักกฎหมายและข้อปฏิบัติเดียวกัน

3.4 สรุป

จากการทบทวนคำพิพากษาศาลปกครองเชียงใหม่คดีหมายเลขคำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/2560
ที่เกิดขึ้นในระหว่างการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.
2479 และข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการ
หรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2555

ในคดีนี้ศาลปกครองเชียงใหม่ได้วินิจฉัยรับรองสิทธิการมีทนายของผู้ต้องขังเด็ดขาด และสิทธิในการเข้าเยี่ยมของทนายผู้ต้องขัง โดยศาลได้ยืนยันสิทธิของผู้ต้องขังตามที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ประกอบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 รัฐธรรมนูญไทยทั้งสองฉบับได้รับรองและให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแม้จะเป็นผู้ต้องขังก็ตาม การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็ไม่อาจกระทำได้ สิทธิในการได้รับการเยี่ยมจากญาติ หรือพบทนายความผู้ต้องขัง จึงเป็นหลักสำคัญที่คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังที่พึงได้รับตามหลักสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน การจำกัดสิทธิดังกล่าวของผู้ต้องขังจึงไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนั้นกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นและจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้นมิได้

และจากการพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้อง ศาลยังได้ยืนยันสิทธิของทนายความในการเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด และขั้นตอนการเข้าเยี่ยม สามารถสรุปองค์ประกอบและเงื่อนไขในการเข้าพบผู้ต้องขังได้ว่า หากทนายของผู้ต้องขังต้องการที่จะขอเข้าพบ ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขคือ

1. ผู้ต้องขังต้องการที่จะพบทนายของตน ซึ่งทนายความต้องมีใบอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ
2. ทนายความต้องยื่นคำร้องตามแบบของเรือนจำ
3. เรือนจำที่ได้รับคำร้องแจ้งผู้ต้องขังได้ทราบถึงความประสงค์และเหตุผลจะพบทนายความหรือไม่
4. เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการมีความเห็น ในคำร้องเป็นประการใดแล้ว ให้แจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ทนายความรับทราบ ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวจะต้องเป็นเกณฑ์ที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่บังคับใช้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

อย่างไรก็ตาม ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561 จากรายงานบันทึกการเยี่ยมของทนายความ พบว่า สิทธิในการพบทนายของผู้ต้องขังในคดีที่ศาลมีคำพิพากษาคดีถึงที่สุด เฉพาะเรือนจำกลางบางขวาง และเรือนจำคลองเปรม ที่การเข้าเยี่ยมของทนายจำเป็นจะต้องใช้เหตุผลพิเศษ หรือเหตุแห่งการขอพระราชทานอภัยโทษ มิฉะนั้น ทนายความจะต้องไปใช้สิทธิการเยี่ยมสำหรับบุคคลภายนอก ที่ยังคงมีปัญหาในทางปฏิบัติดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ขณะเดียวกันสิทธิการเยี่ยมของบุคคลภายนอกและสิทธิของทนายความกับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด มีความแตกต่างกันอย่างมาก เพราะการทำหน้าที่ของทนายความมีความแตกต่าง ทั้งในความรู้ประเด็นทางกฎหมาย และการรวบรวมข้อเท็จจริงที่สามารถนำมาต่อสู้รักษาสิทธิของผู้ต้องขังของตน

ดังนั้น การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานเรือนจำต้องเป็นไปตามหลักการได้สัดส่วน ที่ต้องเป็นไปตามอำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้และต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่จะต้องใช้การจำกัดสิทธิเท่าที่จำเป็นและไม่กระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ และการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำควรจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกเรือนจำ เพราะอยู่ภายใต้หลักกฎหมายและข้อปฏิบัติเดียวกัน

ส่วนที่ 4

บทวิเคราะห์

จากการทบทวนข้อกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในการปรึกษาและเข้าพบทนายความ ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ ทศวรรษ 2550 จนถึงปัจจุบัน สามารถสรุปสิทธิตามกฎหมายและสภาพปัญหา ดังนี้

4.1. สิทธิขั้นพื้นฐานของทนายความในการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด

4.1.1 หลักการและมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ

สิทธิของผู้ต้องขังในการเข้าพบทนายความถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ตามหลักการสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ได้รับรองสิทธิของผู้ต้องขังซึ่งปรากฏอยู่ใน กฎหมายและมาตรฐานระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) รับรองสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่รวมถึงผู้ต้องขัง หลักการนี้ยังปรากฏในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นต้น

ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (Code of Conduct for Law Enforcement Officials 1979) กำหนด ให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย จะต้องให้ความเคารพและให้การคุ้มครองเกียรติภูมิของมนุษย์ ส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชนของบุคคลทุกคน

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง (United Nations Standards Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หรือข้อกำหนดแมนเดลลา (Mandela Rules) ถือเป็นข้อกำหนดที่ครอบคลุมการบริหารจัดการเรือนจำในทุกด้านและวางมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยข้อกำหนดที่ 41, 53, 61, 119 และ 120 ระบุว่า ผู้ต้องขังพึงได้รับโอกาสและเวลาที่เพียงพอในการพบและปรึกษาอย่างเป็นความลับกับทนายความของตน นอกจากนี้ ผู้ต้องขังควรมีสิทธิเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายตามมาตรฐานสากลรวมถึงเอกสารทางกฎหมายต่าง ๆ ของตนเองเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ หลักการและแนวปฏิบัติของสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice System) ที่เกิดขึ้นจากข้อมติของสมัชชาสหประชาชาติ เลขที่ 67/187 เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม ค.ศ. 2012 รับรองถึงสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย ทั้งรับรองสิทธิของผู้ต้องขังเด็ดขาด ตามแนวปฏิบัติข้อ 6 ว่าด้วยขั้นตอนหลังจากพิพากษา (Legal aid at the post-trial stage) ระบุว่า รัฐควรทำให้มั่นใจว่า นักโทษและเด็กที่ถูกไล่ออนเสรีภาพมีสิทธิที่จะเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมาย ด้วยการดำเนินการตามมาตรการดังนี้

- การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของสถานที่คุมขังและสิทธิตามกฎหมาย รวมทั้งสิทธิที่จะได้รับการปรึกษากับที่ปรึกษากฎหมายโดยความลับ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีใหม่ สิทธิเกี่ยวกับวินัยผู้ต้องขัง และวิธีการร้องทุกข์ อุทธรณ์ อภัยโทษ และขอลดโทษ
- สนับสนุนสภาพนายความ สมาคมนายความ และองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอื่น ๆ จัดทำบัญชีรายชื่อทนายความ นักกฎหมาย เพื่อไปเยี่ยมเรือนจำเพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและให้คำแนะนำทางกฎหมาย โดยผู้รับคำปรึกษาไม่เสียค่าใช้จ่าย
- ทำให้มั่นใจว่านักโทษมีสิทธิที่เข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายสำหรับการอุทธรณ์ หรือ ยื่นคำขอที่เกี่ยวกับการได้รับการปฏิบัติหรือสภาพในเรือนจำ รวมทั้งเมื่อนักโทษถูกดำเนินคดีวินัยอย่างร้ายแรง และสำหรับการขออภัยโทษ เป็นต้น

4.1.2 กฎหมายภายในประเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กฎหมายสูงสุดของประเทศได้บัญญัติรับรองและให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแม้จะเป็นผู้ต้องขังก็ตาม การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็ไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่จะได้มีการตรากฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ ทั้งการใช้บังคับของกฎหมายดังกล่าวต้องเป็นการทั่วไป ไม่บังคับใช้แก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 4, มาตรา 5, มาตรา 25, มาตรา 26, มาตรา 27, มาตรา 28 และมาตรา 29

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มาตรา 7/1 และมาตรา 8 ยังได้รับรองสิทธิของผู้ต้องหา และจำเลย มีสิทธิในการปรึกษาทนายความเป็นการส่วนตัว เช่นเดียวกันกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ตามมาตรา 60 และมาตรา 61 กำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการติดต่อกับบุคคลภายนอก ตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์ และสิทธิในการพบและปรึกษาทนายความ ต้องพิจารณาประกอบระเบียบของกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อกับเรือนจำ พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นระเบียบที่เรือนจำยึดถือใช้เป็นข้อปฏิบัติ

4.1.3 การรับรองสิทธิการเยี่ยมของทนายความกับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดจากคำพิพากษา

คำพิพากษาศาลปกครองเชียงใหม่คดีหมายเลขดำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/2560 ที่เกิดขึ้นในระหว่างการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อกับเรือนจำ พ.ศ. 2555

ในคดีนี้ศาลปกครองเชียงใหม่ได้วินิจฉัยรับรองสิทธิการมีทนายของผู้ต้องขังเด็ดขาด และสิทธิในการเข้าเยี่ยมของทนายผู้ต้องขัง โดยศาลได้ยืนยันสิทธิของผู้ต้องขังตามที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ประกอบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 รัฐธรรมนูญไทยทั้งสองฉบับได้รับรองและให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแม้จะเป็นผู้ต้องขังก็ตาม การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็ไม่อาจกระทำได้ สิทธิในการได้รับการเยี่ยมจากญาติ หรือพบทนายความผู้ต้องขัง จึงเป็นหลักสำคัญที่คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังที่พึงได้รับตามหลักสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน การจำกัดสิทธิดังกล่าวของผู้ต้องขังจึงไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนั้นกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นและจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้นมิได้

และจากการพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้อง ศาลยังได้ยืนยันสิทธิของทนายความในการเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด และขั้นตอนการเข้าเยี่ยม สามารถสรุปองค์ประกอบและเงื่อนไขในการเข้าพบผู้ต้องขังได้ว่า หากทนายของผู้ต้องขังต้องการที่จะขอเข้าพบ ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขคือ

1. ผู้ต้องขังต้องการที่จะพบทนายของตน ซึ่งทนายความต้องมีใบอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ
2. ทนายความต้องยื่นคำร้องตามแบบของเรือนจำ
3. เรือนจำที่ได้รับคำร้องแจ้งผู้ต้องขังได้ทราบถึงความประสงค์และเหตุผลจะพบทนายความหรือไม่
4. เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการมีความเห็น ในคำร้องเป็นประการใดแล้ว ให้แจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ทนายความรับทราบ ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวจะต้องเป็นเกณฑ์ที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่บังคับใช้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

4.2. สภาพปัญหาของสิทธิการปรึกษาทนายความกับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด

4.2.1 คุณพินิจของเจ้าพนักงานเรือนที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 61 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องขังในการพบและปรึกษาทนายความ โดยกำหนดให้ต้องปฏิบัติตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561 เป็นระเบียบข้อปฏิบัติที่กำหนดให้ทนายความที่ต้องการเข้าพบผู้ต้องขังเกี่ยวกับคดี จะต้องปฏิบัติตาม เช่นเดียวกับมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง (Standard Operating Procedures for Custodial Measures) ถือว่าเป็นมาตรฐานการปฏิบัติงานสำหรับพนักงานเจ้าหน้าที่เรือนจำ และยังเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของเรือนจำซึ่งมีการระบุรายละเอียดค่อนข้างที่จะชัดเจน ซึ่งได้กำหนดมาตรฐานการเยี่ยม การติดต่อผู้ต้องขังของบุคคลภายนอก และของฝากให้ผู้ต้องขัง ที่ครอบคลุมถึงสิทธิในการเยี่ยมของทนายความกับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด

อย่างไรก็ตาม จากกรณีการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานเรือนจำกลางคลองเปรม และเรือนจำบางขวางนั้น เจ้าพนักงานเรือนจำต้องพึงระลึกเสมอว่าตนเป็นผู้มีอำนาจตามกฎหมายและระเบียบนี้ ต้องใช้อำนาจด้วยความระมัดระวังบนฐานหลักการได้สัดส่วนบนพื้นฐานหลักกฎหมายที่ให้อำนาจ และต้องกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้น้อยที่สุดหรือเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เพราะสิทธิในการปรึกษาทนายความ หรือการเข้าเยี่ยมของ

ทนายความกับลูกความ แม้จะมีสถานะเป็นผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดก็ตาม แต่ก็ถือเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 บัญญัติรับรองไว้ ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะการปรึกษาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับเรื่อง การขอพระราชทานอภัยโทษเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงสิทธิในการร้องทุกข์ ร้องเรียน และการถูกกลั่นแกล้ง ที่ ทนายความของผู้ต้องขังเด็ดขาดสามารถปกป้องสิทธิของลูกความตนได้

ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้ เมื่อทนายความเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด และได้ปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดไว้ของ กรมราชทัณฑ์อย่างครบถ้วน และผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดต้องการที่จะพบทนายความ จึงถือเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ ในการส่งอนุญาตหรือไม่อนุญาต ต้องพึงคำนึงไว้ว่า การใช้ดุลพินิจนั้น ต้องเป็นไปตามหลักการได้สัดส่วน ที่ต้อง เป็นไปตามอำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้และต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่จะต้องใช้การจำกัดสิทธิเท่าที่จำเป็นและ ไม่กระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงหลักสิทธิมนุษยชน

4.2.2 มาตรฐานไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

จากการรายงานบันทึกเยี่ยมของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน พบว่า ผู้ต้องขังคดีการเมืองที่คดีสิ้นสุด ถูกคุมขังในหลายเรือนจำ เช่น เรือนจำกลางคลองเปรม เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ เรือนจำบางขวาง ทัณฑสถานหญิง กลาง เรือนจำกลางพระนครศรีอยุธยา เรือนจำกลางเชียงใหม่ เรือนจำจังหวัดนราธิวาส รวมทั้งสิ้นจำนวน 17 ราย แต่พบปัญหาการเข้าเยี่ยมของทนายกับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด เฉพาะ 2 เรือนจำเท่านั้น คือ เรือนจำกลางบางขวาง และเรือนจำกลางคลองเปรม ที่ตั้งข้อจำกัดเงื่อนไขในการเยี่ยมสำหรับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดว่าจะอนุญาตให้เยี่ยม เฉพาะเหตุผลจำเป็นพิเศษ หรือการขอพระราชทานอภัยโทษ หรือการให้ทนายไปใช้สิทธิการเยี่ยมตามช่องทางของ ญาดินนั้น เหตุผลและเงื่อนไขดังกล่าว ได้กระทบต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดที่จะพบ ทนายความ ซึ่งมีความแตกต่างจากการเยี่ยมของญาติ ขณะเดียวกันไม่พบปัญหานี้กับเรือนจำแห่งอื่น ดังนั้น การ สร้างมาตรฐานที่สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังในการพบทนายความ จึงควรต้องปรับให้เป็น มาตรฐานเดียวกัน

4.3. ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสิทธิการปรึกษาทนายความ

ผู้เขียนขอตั้งข้อสงสัยในการเสนอการปรับปรุงกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสิทธิการเยี่ยมของ ทนายความกับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดว่า ‘ไม่ได้เป็นการสร้างข้อกำหนดหรือเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติเฉพาะ แต่ผู้ต้องขังคดีทางการเมืองเท่านั้น’ หากแต่งานศึกษานี้ใช้ฐานข้อมูลจากบันทึกการเยี่ยมของผู้ต้องขังคดี 112 เป็นจุดเริ่มต้นชี้ให้เห็นถึงปัญหา ข้อจำกัดของกฎระเบียบของกรมราชทัณฑ์ที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานใน การพบทนายความของผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด อันมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. การแก้ไขปรับปรุง ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ.2561

โดยเฉพาะการจำกัดสิทธิทางกฎหมายของระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของ บุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ.2561 ข้อ 12 นั้นควรถูกแก้ไข

และปรับให้สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะหลักการและแนวปฏิบัติของสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (United Nations Principle and Guideline on Access to Legal Aid in Criminal Justice System) กล่าวคือ สิทธิในการปรึกษาทนายความของผู้ต้องขัง ไม่ควรจำกัดเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคดีเท่านั้น แต่ควรจะต้องสร้างมาตรฐานที่ทำให้มั่นใจได้ว่าผู้ต้องขังในคดีถึงที่สุดควรจะต้องเข้าถึงสิทธิในการเข้าความช่วยเหลือทางกฎหมาย หรือสิทธิในการปรึกษาคดี

ทั้งนี้ การแก้ไขระเบียบของกรมราชทัณฑ์เป็นอำนาจที่กรมสามารถดำเนินการแก้ไขได้ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

2. สร้างมาตรฐานการปฏิบัติที่เป็นหนึ่งเดียวและสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

การแก้ไขมาตรฐานการเยี่ยม การติดต่อผู้ต้องขังของบุคคลภายนอก และของฝากให้ผู้ต้องขัง ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าเยี่ยมของทนายความกับผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดที่สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชน ที่ไม่จำกัดเฉพาะการเข้าพบหรือปรึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดีความของผู้ต้องขังเท่านั้น การแก้ไขมาตรฐานการเยี่ยมฯ นี้ จะส่งผลให้เรือนจำทุกพื้นที่จะต้องเคารพและปฏิบัติตาม เพื่อมาตรฐานที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวและสอดคล้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง

ส่วนที่ 5

ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่การปรับแก้นโยบาย

งานศึกษานี้เป็นการสำรวจข้อกฎหมาย ระเบียบ กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องขังทางการเมืองในการเข้าพบทนายความ รวมถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง ซึ่งปัญหาอุปสรรคที่ได้ยกมาเป็นกรณีศึกษานี้มาจากข้อมูลของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก จากประสบการณ์ที่ต้องเผชิญกับระเบียบปฏิบัติที่เกิดขึ้นจากการตีความกฎหมายที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง

แต่ทั้งนี้ การขับเคลื่อนประเด็นเชิงนโยบายสามารถกระทำได้หลายกลไก ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนเพื่อปรับแก้ นโยบาย กฎหมาย ดังต่อไปนี้

5.1. การใช้สิทธิทางปกครอง และข้อจำกัด

กรณีใดก็ตาม ที่เจ้าหน้าที่เรือนจำได้ออกคำสั่งที่ขัดแย้งหรือกับระเบียบตามของกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561 ผู้ที่เกี่ยวข้องก็สามารถที่จะยื่นอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อเจ้าหน้าที่ผู้ออกคำสั่งดังกล่าวได้ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ไม่ได้เขียนบัญญัติการอุทธรณ์หรือโต้แย้งคำสั่งของเจ้าหน้าที่เรือนจำ หรือผู้บัญชาการเรือนจำไว้ ทำให้ต้องเทียบเคียงกับพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 5³⁴ เรื่องคำสั่งทางปกครอง มาตรา 44³⁵ กรณีที่ไม่มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองเป็นการเฉพาะคู่กรณี

³⁴ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 5 บัญญัติว่า

“คำสั่งทางปกครอง” หมายความว่า

(1) การใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลใดอันที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน ระวังต่อสภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการถาวรหรือชั่วคราว เช่น การสั่งการ การอนุญาต การอนุมัติ การวินิจฉัยอุทธรณ์ การรับรอง และการรับจดทะเบียน แต่ไม่หมายความรวมถึงการออกกฎ

(2) การอื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง

“กฎ” หมายความว่า พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ข้อบัญญัติท้องถิ่น ระเบียบ ข้อบังคับ หรือ บทบัญญัติอื่นที่มีผลบังคับเป็นการทั่วไป โดยไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดหรือบุคคลใดเป็นการเฉพาะ”

³⁵ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 44 บัญญัติว่า

“ภายใต้บังคับมาตรา 48 ในกรณีที่คำสั่งทางปกครองใดไม่ได้ออกโดยรัฐมนตรี และไม่มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองเป็นการเฉพาะให้คู่กรณีอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองนั้นโดยยื่นต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครองภายในสิบห้า วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งดังกล่าว

คำอุทธรณ์ต้องทำเป็นหนังสือโดยระบุข้อโต้แย้งและข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่อ้างอิงประกอบด้วยการอุทธรณ์ไม่เป็นเหตุให้หยุดการบังคับตามคำสั่งทางปกครอง เว้นแต่จะมีการสั่งหยุดการบังคับตามมาตรา 56 วรรคหนึ่ง”

สามารถอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองนั้นยื่นต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครอง ภายหลังเมื่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครองได้มีความเห็นเป็นเช่นใด จึงสามารถใช้เป็นหลักฐานข้อมูลตามสิทธิในทางกฎหมายปกครองต่อไป

หรือหากนายความของผู้ต้องขัง หรือตัวผู้ต้องขังเห็นว่าเป็นกฎที่สร้างขึ้นตอนโดยไม่จำเป็น หรือสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนจนเกินสมควร หรือเป็นการใช้ดุลยพินิจที่ไม่ชอบซึ่งขัดต่อกฎหมาย ก็สามารถที่จะอุทธรณ์โต้แย้งคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ หรือผู้บัญชาการเรือนจำได้ ทั้งในส่วนของผู้ต้องขังก็สามารถร้องทุกข์หรือร้องเรียนตามกฎหมายกระทรวง การร้องทุกข์ การยื่นเรื่องราวใด ๆ หรือการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาของผู้ต้องขัง พ.ศ. 2563 ต่อเจ้าหน้าที่เรือนจำ หรือผู้บัญชาการได้เช่นกัน เพื่อเป็นฐานในการใช้สิทธิทางกฎหมายต่อไป แต่ข้อจำกัดของการนำคดีขึ้นสู่ศาลปกครองในลักษณะเช่นนี้จะมีผลผูกพันกับคู่ความในคดีเท่านั้น แต่ไม่ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายเท่าที่ควร

5.2. การขับเคลื่อนในเชิงยุทธศาสตร์

หนึ่งในปัญหาสำคัญของการบังคับใช้กฎหมาย และระเบียบของกรมราชทัณฑ์ที่กระทบต่อสิทธิการเยี่ยมของผู้ต้องขังคือการเมืองในคดีถึงที่สุด คือ เรือนจำแต่ละแห่งมีแนวปฏิบัติที่ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียว และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนั้นได้สร้างขึ้นตอนโดยไม่จำเป็น หรือสร้างภาระให้เกิดแก่ประชาชนจนเกินสมควร เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนที่นำไปสู่การแก้ไขกฎหมายและระเบียบให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน จึงจำเป็นที่จะต้องใช้การขับเคลื่อนในเชิงยุทธศาสตร์ที่ต้องอาศัย การทำงานในหลายรูปแบบควบคู่กัน ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2.1. รวบรวมสภาพปัญหาในทางปฏิบัติ และข้อระเบียบของแต่ละเรือนจำที่สะท้อนถึงแนวปฏิบัติที่ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ยังคงขาดรายละเอียดในข้อบังคับ หรือกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับจริงในเรือนจำแต่ละแห่งที่มีผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในคดีการเมือง จึงทำให้วิเคราะห์ได้เพียงสภาพปัญหาและ ข้อกฎหมายเบื้องต้นเท่านั้น แต่หากสามารถรวบรวมข้อระเบียบของแต่ละเรือนจำที่สะท้อนถึงแนวปฏิบัติที่ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือมีข้อกำหนดขั้นตอนที่สร้างภาระจนเกินสมควรที่เป็นเอกสารทางการ หรือลายลักษณ์อักษรจะสามารถนำมาใช้เพื่อเป็นเอกสารประกอบในการร้องเรียน และสอบถามกับกรมราชทัณฑ์ได้อย่างครบถ้วนและมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น ทั้งเพื่อใช้ในการสื่อสารสาธารณะ และเนื้อหาในการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย ซึ่งอาจรวมถึงการทำงานวิจัยในทางวิชาการควบคู่ไปด้วยเช่นกัน

5.2.2. การนำเสนอปัญหาและแนวทางปฏิบัติดังกล่าวเป็นหนังสือร้องเรียนต่อรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม รวมถึงคณะกรรมการราชทัณฑ์ เพราะเป็นผู้มีหน้าที่ในการกำหนดทิศทางนโยบายและทิศทางการบริหารงานราชทัณฑ์ อำนาจในการให้ความเห็นชอบกฎกระทรวง ระเบียบ หรือประกาศตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ อำนาจในการกำหนดหรือเสนอแนะแนวทาง กลยุทธ์ และมาตรการในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานราชทัณฑ์ หรือการดำเนินการตามแผนการบริหารงานราชทัณฑ์ และกำหนดมาตรฐานการดำเนินการด้านต่าง ๆ ของเรือนจำให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ นอกจากนี้ การร้องเรียนยังเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้สิทธิทางปกครองต่อไป

5.2.3. การนำเสนอปัญหาและแนวทางปฏิบัติที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นองค์กรที่สามารถทำหน้าที่ตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน และยังมีอำนาจเสนอและมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน ให้แก่หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องได้ ทั้งนี้ ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยังสามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานที่สามารถนำขึ้นสู่ศาลปกครองได้อีกด้วย

5.2.4. การร้องเรียนนำเสนอปัญหาและแนวทางปฏิบัติต่อคณะกรรมการการกฎหมาย การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 26 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาสอบสวนข้อเท็จจริงหรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามแนวนโยบายด้านกฎหมาย การยุติธรรม สิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน สิทธิในกระบวนการยุติธรรม และความเป็นธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน โดยองค์กรที่ทำงานด้านสิทธิของผู้ต้องขังทางการเมืองสามารถใช้กลไกนี้เป็นหนึ่งในการขับเคลื่อนปัญหา และข้อเสนอแนะ เพราะเป้าประสงค์ในการยื่นร้องเรียนก็เพื่อให้คณะกรรมการมีใช้อำนาจในการเรียกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาชี้แจง สืบสวนค้นหาข้อเท็จจริง และทำความเข้าใจเพื่อที่จะสามารถนำมาประกอบเป็นหลักฐาน แต่ทั้งนี้ต้องในภายในการประเมินความเสี่ยงของการตัดสินใจขององค์กรเป็นสำคัญ

5.2.5. การร้องเรียนนำเสนอปัญหาและแนวทางปฏิบัติต่อคณะกรรมการพัฒนาการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชน สิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพ และการคุ้มครองผู้บริโภค ของสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งมีอำนาจในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ กระทู้กิจการ พิจารณาสอบสวนข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชนและการดำเนินการอื่น ๆ เป้าประสงค์ในการยื่นร้องเรียนก็เพื่อให้คณะกรรมการมีใช้อำนาจในการเรียกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาชี้แจง สืบสวนค้นหาข้อเท็จจริง และทำความเข้าใจเพื่อที่จะสามารถนำมาประกอบเป็นหลักฐาน

5.2.6. การฟ้องคดีปกครองที่เป็นคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือการฟ้องคดียุทธศาสตร์ การขับเคลื่อนนโยบายด้วยการใช้ศาลปกครองถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่นักกฎหมายเลือกใช้เพื่อสร้างการถกเถียงและสื่อสารกับสาธารณะ และหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ การฟ้องคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะไม่สามารถรับประกันได้ว่าประสบความสำเร็จในทุกกรณี และเป็นที่น่าทึ่งที่ว่าการพิจารณาคดีของศาลปกครองใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องชั่งน้ำหนักในการเลือกกลวิธีในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ แต่การใช้กลไกศาลปกครองนี้ก็จะเป็นอีกหนึ่งวิธีการในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะ เพื่อทำให้เกิดความสนใจที่สร้างการพูดคุยถกเถียงในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังทางการเมือง

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองที่จะพิจารณาคดีพิพาทระหว่างหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน หรือระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่รัฐด้วยกัน และคดีนั้นต้องเกิดจากการกระทำทางปกครอง ซึ่งกรมราชทัณฑ์เป็นหนึ่งในหน่วยงานทางปกครอง การใช้อำนาจตามกฎหมายโดยไม่ชอบ ในการออกกฎ คำสั่ง คำสั่งทางปกครอง หรือการกระทำอื่นใดโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ทั้งนี้ หากต้องมีการนำใช้กลยุทธ์การฟ้องคดียุทธศาสตร์ในประเด็นที่เกี่ยวกับสิทธิของนายความในการเยี่ยมผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดในคดีการเมือง ภายหลังจากการที่ได้มีการโต้แย้งสิทธิตามกระบวนการทางปกครองที่กำหนดไว้แล้ว ผ่านการอุทธรณ์ หรือนำเสนอประเด็นปัญหากับรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม รวมถึงคณะกรรมการราชทัณฑ์แล้ว ก็สามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลปกครองตามมาตรา 9(1) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขังทางการเมืองมักจะเป็นเรื่องการออกกฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดซึ่งมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือมีลักษณะเป็นการสร้างขั้นตอนโดยไม่จำเป็นหรือสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนเกินสมควร หรือเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ

ด้านการกำหนดคำบังคับตามคำพิพากษา ตามมาตรา 72 ผู้ฟ้องคดีสามารถขอให้ศาลสั่งเพิกถอนกฎหรือคำสั่ง หรือสั่งห้ามการกระทำทั้งหมดหรือบางส่วน ในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง และท้ายที่สุดของการทำคดีเชิงยุทธศาสตร์คือการตั้งเงื่อนไขในการออกคำบังคับของศาลที่จะให้เกิดการยกระดับมาตรการเกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องขังคดีทางการเมืองตามหลักสิทธิมนุษยชน การตั้งคำบังคับดังกล่าวในทางคดีสิ่งแวดล้อมถือเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องการให้ศาลเห็นว่า ประเด็นข้อพิพาทที่ฟ้องคดีมาควรจะมีการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางเช่นใด ซึ่งก็ขึ้นกับดุลพินิจของศาล แต่การตั้งประเด็นเช่นนี้จะทำให้เราสามารถสื่อสารข้อความสำคัญที่ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับสังคมได้หนักแน่น และขยายมุมมองด้านสิทธิมนุษยชนออกไปได้

มากไปกว่านั้น จากประสบการณ์ของผู้เขียน พบว่า ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน รวมถึงความเห็นของคณะกรรมการสิทธิในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือวุฒิสภาเป็นสิ่งที่ศาลรับฟัง รวมถึงความเห็นในทางวิชาการ เป็นหนึ่งในพยานหลักฐานที่ศาลปกครองหยิบยกขึ้นมาเพื่อประกอบการให้ความเห็นของศาล แต่ทั้งนี้ไม่สามารถประกันได้ว่าคำพิพากษาดังกล่าวจะมีประสิทธิภาพมากนักเพียงใด แต่การใช้การฟ้องคดีทางปกครองถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนต่อสาธารณะ ที่อาจส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบนโยบายที่เป็นคุณต่อสิทธิของผู้ต้องขัง และเพื่อให้เกิดการถกเถียงในวงกว้าง

บรรณานุกรม

กรมราชทัณฑ์, มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง, ระบบออนไลน์ :

<http://www.correct.go.th/popchan/wp-content/uploads/2023/09/e-book-มาตรฐานการปฏิบัติงานควบคุมผู้ต้องขัง.pdf>.

กรมราชทัณฑ์, มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง.

กรมราชทัณฑ์ กองพัฒนาพฤตินิสัย ส่วนสวัสดิการและสงเคราะห์ผู้ต้องขัง, ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) (ข้อกำหนดแมนเดลา – Mandela Rules), ระบบออนไลน์ :

<http://www.correct.go.th/pti/wp-content/uploads/2020/04/ข้อกำหนดแมนเดลา.pdf>.

คดีหมายเลขดำที่ 14/2560 คดีหมายเลขแดงที่ 58/2560.

ปกป้อง ศรีสนิท และ เอื้ออารีย์ อึ้งจะนิล, รายงานการศึกษาเบื้องต้น โครงการวิจัย เรื่อง การสำรวจเบื้องต้นเรื่อง การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (Legal aid), ระบบออนไลน์ :

<http://lms.nhrc.or.th/ulib/document/Fulltext/F13347.pdf>.

ประชาไท, ‘only 10’ เสียงสะท้อนนักโทษการเมือง กฎใหม่เรือนจำ จำกัดโควตาเยี่ยม, เผยแพร่เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557, ระบบออนไลน์ : <https://prachatai.com/journal/2014/09/55511>.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา พุทธศักราช 2477

ปิยะมิตร บุญนำพา, ปัญหาในการตรวจจดหมายผู้ต้องขัง, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, พ.ศ.2558, หน้า 38.

พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539

มติชนออนไลน์, ราชทัณฑ์แจง ย้ายผู้ต้องขังคดีการเมืองไป คุกบางขวาง ชี้ขับเคลื่อนเรือนจำศูนย์ระหว่างพิจารณา คดี, เผยแพร่เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2568, ระบบออนไลน์ :

https://www.matichon.co.th/politics/news_5104082?utm_source=linetoday&utm_medium=footer_click.

ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2561

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. สืบค้น

จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th>

รายงานศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, สถานการณ์ผู้ต้องขังคดีการเมือง ก.พ. - มี.ค. 68 : ย้ายเรือนจำรุ่น
ศาลยังไม่ให้ประกัน ก้องยังไม่ได้สอบ ขนุนยังอดอาหารประท้วง, เผยแพร่เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2568, ระบบ
ออนไลน์ : <https://tlhr2014.com/archives/73692>.

เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร, ประกาศเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร, เผยแพร่เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2568,
[https://www.facebook.com/BangkokRemand/posts/ประกาศ-ตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ได้
กำหนดให้เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร-เป็นเรือนจำสำหรับ/1072236451605966/](https://www.facebook.com/BangkokRemand/posts/ประกาศ-ตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร-เป็นเรือนจำสำหรับ/1072236451605966/)

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, รายชื่อผู้ต้องขังทางการเมือง 2568. เผยแพร่เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2568,
ระบบออนไลน์ : <https://tlhr2014.com/archives/72122>. และข้อมูลจากรายงานบันทึกการเยี่ยมของ
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

องค์กรการปฏิรูปการลงโทษสากล (Penal Reform International – PR), คู่มือฉบับย่อสำหรับข้อกำหนด
มาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (ข้อกำหนดแมนเดลา),
สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย : 2559, หน้า 13. ระบบออนไลน์ :
[https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/PRI_Mandela-
Rules_Short_Guide_THAI_Lowres.pdf](https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/PRI_Mandela-Rules_Short_Guide_THAI_Lowres.pdf).

อ้างอิงจากรายงานศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, รายชื่อผู้ต้องขังทางการเมือง 2568.